

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**VPLIV IZGUBE ZAPOSLOTITVE NA POČUTJE IN VEDENJE
BREZPOSELNIH**

Ljubljana, november 2014

BARBARA BANDELJ HRENOVEC

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisana Barbara Bandelj Hrenovec, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtorica magistrskega dela z naslovom Vpliv izgube zaposlitve na počutje in vedenje brezposelnih, pripravljenega v sodelovanju s svetovalko izr. prof. dr. Nado Zupan.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
  - poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v magistrskem delu, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
  - pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v besedilu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisala;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku (Ur. l. RS, št. 55/2008 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega magistrskega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, dne 24.11.2014

Podpis avtorice: _____

KAZALO

UVOD	1
1 VZROKI ZA ZMANJŠANO VARNOST ZAPOSLOTITVE IN NARAŠČANJE BREZPOSELNOSTI.....	4
1.1 Gospodarska kriza	4
1.2 Globalizacija in selitev proizvodnje	6
1.3 Uvajanje novih tehnologij	7
1.4 Pritiski za zniževanje stroškov zaradi naraščanja konkurenčnosti	8
1.5 Pomanjkanje vizij in slabe managerske odločitve	8
1.6 Rast prebivalstva	10
2 VLOGA ZAPOSLOTITVE V POSAMEZNIKOVEM ŽIVLJENJU.....	11
2.1 Trg delovne sile	11
2.2 Zaposlenost in brezposelnost.....	12
2.2.1 Zaposlenost	12
2.2.2 Brezposelnost	14
3 VIDIKI BREZPOSELNOSTI	16
3.1 Finančni vidik brezposelnosti.....	16
3.2 Socialni vidik brezposelnosti.....	17
3.3 Psihološki vidik brezposelnosti	18
4 ODZIV POSAMEZNIKA NA IZGUBO ZAPOSLOTITVE IN BREZPOSELNOST	19
4.1 Posledice ob izgubi zaposlitve.....	19
4.1.1 Posledice brezposelnosti za družbo.....	20
4.1.2 Posledice brezposelnosti za posameznika.....	21
4.1.3 Posledice brezposelnosti za družino	22
4.2 Odzivi posameznika na izgubo zaposlitve.....	22
4.3 Psihološki vidiki ob izgubi zaposlitve	24
4.4 Psihično počutje brezposelnih	26
4.5 Fizično počutje brezposelnih	27
5 BREZPOSELNOST V EU IN SLOVENIJI.....	27
5.1 Brezposelnost v EU	28
5.2 Brezposelnost v Sloveniji	31
5.2.1 Stopnje anketne brezposelnosti v Sloveniji	31
5.2.2 Stopnje registrirane brezposelnosti v Sloveniji.....	32
5.2.3 Primerjava anketne in registrirane stopnje brezposelnosti.....	33
5.3 Primerjava stopenj anketne brezposelnosti v Sloveniji in EU.....	35
5.3.1 Stopnje anketne brezposelnosti po spolu	35
5.3.2 Stopnje anketne brezposelnosti po starosti	35
6 EMPIRIČNA RAZISKAVA O POČUTJU IN VEDENJU BREZPOSELNIH.....	36
6.1 Namen in cilji raziskave	37

6.2 Metodologija	37
6.3 Rezultati	38
6.3.1 Struktura anketiranih.....	38
6.3.2 Razlogi in trajanje brezposelnosti pri anketirancih.....	40
6.3.3 Aktivnosti in načini iskanja zaposlitve	41
6.3.4 Finančne posledice brezposelnosti za posameznika	42
6.3.5 Psihično in fizično počutje brezposelnih	44
6.3.6 Posledice brezposelnosti za družino	47
6.4 Razprava o rezultatih.....	48
7 PREDLOGI ZA ZMANJŠANJE NEGATIVNIH UČINKOV IZGUBE	
ZAPOSLOTITVE	50
SKLEP	52
LITERATURA IN VIRI.....	54
PRILOGE	

KAZALO SLIK

Slika 1: Sestava aktivnega prebivalstva	12
Slika 2: Harissonov diagram vedenja brezposelnega delavca.....	18
Slika 3: Shema odziva človeka na strese iz okolja in iz njega samega	24
Slika 4: Tri faze splošnega prilagoditvenega sindroma pri stresu.....	25
Slika 5: Gibanje brezposelnosti v EU od leta 2000 do 2012.....	30
Slika 6: Primerjava anketne in registrirane brezposelnosti v Sloveniji od leta 2001 do 2011	34
Slika 7: Stopnje brezposelnosti starostnih skupin 15–24 let in 15+ v EU-27 in Sloveniji v letih 2000 do 2010	36
Slika 8: Starostna struktura anketiranih	39
Slika 9: Struktura anketiranih glede na stanovanjske razmere.....	40
Slika 10: Redni mesečni dohodki.....	42
Slika 11: Nesoglasja v družini.....	48

KAZALO TABEL

Tabela 1: Stopnja brezposelnosti v EU od leta 2000 do 2011	29
Tabela 2: Povprečne stopnje brezposelnosti po državah EU od leta 2001 do 2012.....	30
Tabela 3: Stopnje anketne brezposelnosti v Sloveniji od leta 2000 do leta 2011	32
Tabela 4: Gibanje registrirane brezposelnosti v Sloveniji od leta 2001 do 2013.....	32
Tabela 5: Stopnja brezposelnosti po spolu v EU-27, 2003-2012.....	35
Tabela 6: Starostna struktura anketiranih.....	38

Tabela 7: Izobrazbena struktura anketiranih	39
Tabela 8: Razlog brezposelnosti.....	40
Tabela 9: Trajanje brezposelnosti pri anketiranih, ločeno po spolu in starosti.....	41
Tabela 10: Aktivnost pri iskanju zaposlitve	41
Tabela 11: Načini iskanja zaposlitve	42
Tabela 12: Glavni vir sredstev za preživetje	42
Tabela 13: Varčevanje brezposelnih.....	43
Tabela 14: Odrekanja v času brezposelnosti	43
Tabela 15: Stanja in težave, s katerimi se soočajo brezposelni	44
Tabela 16: Počutje brezposelnih.....	45
Tabela 17: Splošno zdravstveno stanje brezposelnih	46
Tabela 18: Dnevne aktivnosti brezposelnih.....	47
Tabela 19: Odnosi v družini v času brezposelnosti	47

UVOD

Brezposelnost zadnja leta postaja eden najbolj perečih ekonomskih in socialnih problemov, ki pestijo skoraj vse države, od razvitih do držav v tranziciji, ne glede na njihovo različnost, uspešnost in blaginjo gospodarskih in socialnih politik.

Nagle spremembe na trgu terjajo svoj davek in nasprotno kot včasih se danes lahko veliko hitreje zgodi, da posameznik nenadoma ostane brez zaposlitve. Številna nova podjetja nastajajo, mnoga med njimi hitro zatonejo, še posebej v času upočasnjevanja gospodarske rasti, podjetja v državni lasti pa so v času političnih sprememb pogosto deležna notranjih kadrovskih zamenjav. Na udaru so zlasti starejše generacije, ki se srečujejo z vedno bolj omejenimi možnostmi (Milovanovič, 2008).

Brezposelnost odraža določene odnose in procese v družbi. Tako z ekonomskega, s socialnega in političnega kakor tudi psihološkega vidika jo lahko razlagamo kot nekakšno patologijo družbe ali osebno stisko posameznika. Brezposelnost je za družbo breme in strošek, za brezposelnega pa predstavlja veliko stisko, nemoč in socialno grožnjo. Za narodno gospodarstvo pomeni neracionalno izkoriščanje proizvodnih dejavnikov, zmanjšanje dosegljivega bruto domačega proizvoda (v nadaljevanju BDP) in nižje dohodke prebivalstva. Stopnja brezposelnosti tako predstavlja eno izmed meril uspeha makroekonomske politike gospodarstva (Kuzmin, 1992, str. 20).

Brezposelnost ima nezaželene posledice za večino ljudi (Argyle, 1992). Mnogi od njih se dolgočasijo, so nesrečni in apatični ter imajo nizko samospoštovanje. Mnogim se poslabša mentalno zdravje, povečajo se depresija, alkoholizem in stopnje samomorilnosti. Stopnja smrtnosti je med brezposelnimi večja za 36 %.

Predvsem zdravstvene posledice lahko močno vplivajo na počutje človeka. V sedanjem obdobju hitrega razvoja vsak posameznik stremi k blagostanju, ki ga je po ekonomski logiki mogoče dobiti z materialnimi stvarmi. Za materialne stvari pa je potreben prihodek, ki ga večina brezposelnih nima. Ti so zato podvrženi velikim stresnim pritiskom. V današnjem času štejejo le materialne dobrine in tekmovalnost, kdo ima več in boljše. Za doseg tega cilja se gre tudi prek žrtev in zmožnosti posameznikov, kar po navadi vodi v še večji začaran krog (Tekavčič-Grad, 2012).

Človek preživi tretjino svojega življenja v delovnem okolju, zaposlitev pa mu zagotavlja materialno in socialno varnost. Kakovost življenja, ki ji danes pripisujemo vse večji pomen, je zato v veliki meri odvisna od kakovosti delovnega življenja, kar pomeni, da bi si morale delovne organizacije prizadevati zagotavljati take delovne pogoje, ki bi zaposlenim zagotavljali kakovost delovnega življenja (Cink, 2001, str. 43). Brezposelne tareta upravičen strah in negotovost, ker se jim je porušila socialna varnost in ker bolj

prevladujejo mehanizmi odpuščanja kot zaposlovanja, da procesa nista uravnotežena (Vilič Klenovšek, 1993, str. 131).

Zaposlitev ne pomeni le vira dohodka, temveč je pomembna zaradi številnih funkcij, ki jim služi (Kraševac, 1996, str. 61). Posameznika vključuje v delovno in bivalno okolje, določa mu družbene vloge in položaj v družbeni strukturi ter mu predstavlja pomembno možnost za družbeno napredovanje. Izguba službe navadno poleg materialne prikrajšanosti vključuje izgubo socialnega statusa in številnih socialnih vlog v različnih okoljih: v družini, v bivalnem okolju, med prijatelji. Povezuje pa se tudi s težkimi duševnimi obremenitvami, z depresivnostjo, z večjo ogroženostjo zaradi duševnih obolenj in s povečevanjem somatskih bolezni (bolezni srca in ožilja ipd.).

Zaradi kriznih razmer se stopnja brezposelnosti v Evropski uniji (v nadaljevanju EU) iz leta v leto zvišuje (EUROSTAT, 2011a). Največji porast brezposelnosti se v letih začetka gospodarske krize kaže v Grčiji in Španiji. Tudi v Sloveniji se brezposelnost vsako leto povečuje. Stopnja brezposelnosti leta 2009 (10,3 %) se je v letu 2010 povečala na 11,8. Po raziskavah UMAR-ja sta se v letih 2009 in 2010 najbolj povečali stopnji brezposelnosti mladih in oseb z nižjo izobrazbo (UMAR, 2011). Zaskrbljujoče pa je, da diplomanti tudi po končanem študiju ne dobijo zaposlitve niti možnosti za pridobitev delovnih izkušenj, vsaj ne v doglednem času. Dejstvo je tudi, da določenih kadrov primanjkuje, medtem ko po drugih poklicih ni povpraševanja. Na trgu dela je prišlo do precejšnje neskladnosti med potrebami in povpraševanjem (Tomše, 2013). Primanjkuje predvsem tehničnih kadrov. Za to smer se je v zadnjih letih odločalo vse manj študentov, tudi zaradi slabše plačanih delovnih mest. Ti trendi pa se danes že spreminjajo. Odločitev za smer študija že temelji na možnosti za kasnejšo zaposlitev.

V magistrskem delu analiziramo dejavnike, ki vplivajo na zmanjšanje varnosti zaposlitve. Mednje štejemo gospodarsko krizo, globalizacijo, selitev proizvodnje v države s cenejšo delovno silo, pritiske za zniževanje stroškov zaradi naraščanja konkurenčnosti, uvajanje novih tehnologij (npr. avtomatizacije, robotizacije), ki nadomeščajo ljudi, pomanjkanje vizij in slabe managerske odločitve, naraščanje števila prebivalstva ipd. Osredotočimo se predvsem na psihosocialne posledice brezposelnosti pri posamezniku. Z anketiranjem brezposelnih oseb skušamo ugotoviti njihov položaj v smislu, kako brezposelnost vpliva na njihovo počutje.

Namen magistrskega dela je predstaviti pojav zmanjšane varnosti zaposlitve in naraščanje brezposelnosti ter z njo povezane posledice. Smo v obdobju, ko je ohranitev zaposlitve oziroma iskanje zaposlitve izjemno težko. Možnost izgube zaposlitve zato pri večini ljudi zbuja negotovost in strah ter neprijetne občutke (jezo, nemoč, občutek manjvrednosti, znižano samospoštovanje, apatijo ipd.), ki so odvisni od vsakega posameznika (Wessman & Ricks, 1966). Postati brezposelna oseba lahko marsikomu povzroča velike psihične travme, ki lahko v najslabšem primeru vodijo v propad posameznika. Po drugi strani pa je

brezposelnost lahko velik izziv za spremembe v vedenju posameznika in lahko pomeni novo poglavje v življenju z novim načinom ustvarjalnosti. Mnogi odkrijejo tudi skrite talente, za katere prej niso niti vedeli.

Na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje (v nadaljevanju ZRSZ) organizirajo razne delavnice, ki posameznikom z nasveti pomagajo pri iskanju službe in pri pisanju prošenj za službo. Brezposelni se lahko z določenim izobraževanjem usposobijo za drugo delovno mesto, kjer lažje najdejo zaposlitev. Potekajo pa tudi delavnice, kjer brezposelni s pomočjo raznih terapevtov pridobijo samozavest, samospoštovanje, voljo, da se spopadejo s stanjem, v katerem so, in lažje poiščejo pot iz brezupa, v katerem so se znašli. Dlje kot traja brezposelnost, bolj človek izgublja voljo in upanje na boljše čase. Starejši kot je delavec in s tem težje zaposljiv, tem težje sprejema stanje, v katerem se je znašel.

Pri izdelavi magistrskega dela je uporabljena literatura domačih in tujih avtorjev, objavljena v knjigah, člankih in prispevkih. Poleg strokovne literature so uporabljena tudi lastna znanja, pridobljena med študijem.

V magistrskem delu so uporabljeni metodološki prijemi, ki temeljijo na metodah znanstvenega raziskovanja. Z metodo deskripcije opisujemo izhodišča in dejstva obravnavane teme ter z metodo kompilacije povzemamo stališča, opazovanja, sklepe in rezultate domačih in tujih avtorjev. Dejstva, procese in odnose primerjamo s komparativno metodo. Deduktivno metodo, s katero sklepamo na podlagi splošnih poznanj oziroma teorij, podkrepimo z induktivno metodo, s katero empirično preverimo deduktivne ugotovitve. Pri empirični raziskavi je uporabljena anketna metoda. Anketa je bila izvedena med brezposelnimi osebami, ki so odgovarjale na vprašanja glede njihovega počutja ob soočanju z izgubo zaposlitve ter posledicami, ki so jih ob tem doletele, kako so pristopili k problemu ter koliko pomoči državnih institucij so pri tem prejeli.

Magistrsko delo je sestavljeno iz sedmih poglavij, v katerih se skozi podpoglavja prepletajo obravnavane teme posameznega področja. Prvo poglavje je namenjeno kratki predstavitvi vzrokov za zmanjšano varnost zaposlitve in naraščanje brezposelnosti. Naslednje poglavje opredeljuje, kakšno vlogo igra zaposlitev v posameznikovem življenju. Tu se dotaknemo predvsem dela, ki človeku pomeni osnovno obliko pridobivanja materialnih dobrin, ter s tem hkrati zaposlenosti in opredeljujemo brezposelnost. V nadaljevanju se skozi podpoglavja srečamo z vidiki brezposelnosti (finančni, socialni in psihološki). Naslednje poglavje obravnava psihično in fizično počutje brezposelnih oseb ter prikazuje odzive posameznika na izgubo zaposlitve. V nadaljevanju prikazujemo statistične raziskave o brezposelnosti v EU in Sloveniji. Sledijo rezultati empirične raziskave, s pomočjo katere spoznamo, kako brezposelnost dejansko vpliva na počutje in vedenje brezposelnih ter kakšne posledice to prinaša. Zadnje poglavje je namenjeno predlogom, kako zmanjšati negativne učinke izgube zaposlitve. V predlogih poskušamo

oblikovati nabor nasvetov, s katerimi bi se brezposelni lahko bolje spopadali s posledicami brezposelnosti.

1 VZROKI ZA ZMANJŠANO VARNOST ZAPOSLOTITVE IN NARAŠČANJE BREZPOSELNOSTI

Brezposelnost je velik problem v družbi in pesti skoraj vse države, od razvitih do držav v tranziciji, ne glede na njihovo tveganost, uspešnost in blaginjo gospodarstva. Vzrokov za naraščanje brezposelnosti je več. V tem poglavju se osredotočamo predvsem na gospodarska dogajanja, ki vplivajo na naraščanje brezposelnosti. Mednje uvrščamo gospodarsko krizo, globalizacijo, uvajanje novih tehnologij, pritiske na zniževanje stroškov zaradi naraščanja konkurenčnosti, pomanjkanje vizij in slabe managerske odločitve ter naraščanje števila prebivalstva.

1.1 Gospodarska kriza

Kriza globalnega gospodarstva je pripeljala do različnih posledic, ki se kažejo v propadanju vse več industrijskih panog (Simai, 1998, str. 47). Samuelson in Nordhaus (2005) definirata gospodarsko krizo kot ekonomsko depresijo skozi daljše obdobje, ki ga označujejo visoka brezposelnost, nizka raven outputa in naložb, poslabšan poslovni optimizem, padajoče cene in pogosti stečaji.

Štiblar (2008, str. 106–107) opredeljuje posledice, ki jih prinaša gospodarska kriza. Povprečna rast BDP-ja se upočasni, kar pomeni počasnejšo gospodarsko rast. Zaradi šibkega gospodarstva se povečuje brezposelnost; pojavi se recesija v razvitih in nižja rast gospodarstva v nerazvitih državah. Padec proizvodnje in zaposlenosti zmanjšuje celotno povpraševanje po uvoženih surovinah (počasnejša rast svetovne trgovine). Prav tako v času gospodarske krize pride do padca cen surovin. Padec cen hrane ima dvojni učinek: viša standard revežev, a nižja dohodke izvoznikov hrane.

Štiblar (2008, str. 106–107) kot posledico gospodarske krize opredeljuje tudi zmanjšanje povpraševanja in izdajanja posojil. Povpraševanje podjetij po posojilih se zmanjšuje, kar je lahko posledica nižjih naložb v osnovna sredstva in uporabe drugih virov financiranja. Zmanjšanje proizvodnje v podjetjih ima za posledico povečanje brezposelnosti. Podjetja se vse bolj srečujejo s težavami pomanjkanja naročil. Ker ni dela, proizvodnja poteka moteno. Podjetja so primorana odpuščati zaposlene. Zmanjšanje proizvodnje zmanjša tudi obseg zalog, saj so stroški financiranja previsoki. Majhna podjetja zaradi krize vlagajo manj. Zaradi težav bank trpi tudi industrija, ker ima težave pri pridobivanju denarja za financiranje proizvodnje in naložb v razvoj.

Posledici gospodarske krize sta tudi (Štiblar, 2008, str. 106–107) padec prodaje avtomobilov in padec števila novogradenj. Tisti, ki razmišljajo o nakupu avtomobila, so vse bolj previdni in bolje informirani kot v času pred krizo. Nekateri se tako, četudi bi si lahko privoščili precej drag avtomobil, raje odločajo za cenejšega in manj vpadljivega, nekateri pa celo raje kupijo dražjega in ga imajo dlje časa. Banke v času krize postanejo previdnejše pri odobravanju posojil, zato zaostrijo pogoje, cene posojil pa se povečajo. Tako se zmanjša število ljudi, ki najamejo posojilo, in zato se zmanjša povpraševanje tudi po nepremičninah. Dražja posojila vplivajo na vlagatelje, ki vse težje dobijo posojila za gradnjo (Cene SLONEP junij: cene stanovanj, 2008).

Gospodarska kriza vpliva na zaposlene posredno in neposredno. Povečajo se dejavniki tveganja, kot so brezposelnost, poklicna negotovost, prezadolženost, pritisk na družinsko življenje, neželene spremembe življenjskega sloga ipd. (Pivk & Temeljotov, 2010, str. 47). Zaposleni so podvrženi večjemu stresu, ki je posledica bojazni pred izgubo zaposlitve in večjih obremenitev na delovnem mestu. Ta stres se odraža tako v delovnem okolju (npr. bolj napete delovne razmere lahko vodijo v mobing) kot tudi v družinskem okolju zaposlenih (pritisk v družinskem življenju, povečano število primerov nasilja v družini, alkoholizem). Delodajalci zaradi krčenja razpoložljivih finančnih sredstev manj pozornosti posvečajo zdravemu delovnemu okolju in manj sredstev namenjajo za vzdrževanje delovnih strojev in opreme.

Gospodarska kriza s svojimi številnimi posledicami pomembno vpliva tako na duševno kot tudi fizično zdravje zelo različnih profilov ljudi. Kot najpomembnejšo posledico krize, ki povzroča veliko psihološko stisko številnih slovenskih družin, lahko izpostavimo revščino. Revščina je namreč dokazano neposreden dejavnik tveganja za razvoj psiholoških in fizičnih težav, višja je tudi stopnja umrljivosti. Dokazano je, da ljudje, ki imajo zaradi finančne stiske dolgove, dvakrat do trikrat pogosteje zbolevaro zaradi depresije, pogosteje zlorablajo alkohol in nedovoljene droge. Kratkoročne in dolgoročne posledice revščine čuti celotna družina. Otroci čutijo stisko staršev, zaradi revščine imajo manjše možnosti izobraževanja, počutijo se stigmatizirani itd. V času krize pa se ljudje poleg izgube finančne stabilnosti soočajo še s številnimi drugimi izgubami, ki pomembno vplivajo na duševno zdravje in med katere sodijo tudi izguba službe in sočasno izguba poklicne identitete, izguba socialne mreže, nezmožnosti izobraževanja in tako naprej (Avguštin Avčin, Novak Šarotar & Užmah Kučina, 2011).

Občutek revščine je zelo subjektiven. Tudi poslovnež, ki je izgubil pomemben del svojega premoženja, ob čemer mu je ostalo dovolj sredstev za nekajletno preživetje, lahko ob tem doživlja hudo stisko in zelo trpi. Pogosto so temu pridruženi občutki krivde in samoobtoževanje. Doživljanje izgube je torej zelo subjektivno in odvisno od realne situacije kot tudi osebnostnih značilnosti posameznika. Številni poslovneži, ki so bili v preteklih letih vajeni predvsem visokih donosov in gospodarske rasti, se sedaj prvič soočajo z velikimi izgubami premoženja na borzi in (ali) negotovo situacijo njihovih

podjetij. Zdi se, da številni na to situacijo niso bili pripravljeni in se v njej ne znajdejo, kar jih posledično spravlja v psihično stisko (Avguštin, 2011).

1.2 Globalizacija in selitev proizvodnje

Bhagwati (2005, str. 3) opredeljuje ekonomsko globalizacijo kot integracijo nacionalnih ekonomij v mednarodno ekonomijo prek trgovine, tujih neposrednih naložb, kratkoročnih kapitalskih tokov, mednarodnih tokov delavcev in ljudi nasploh ter tokov tehnologije.

Multinacionalno podjetje je opredeljeno kot podjetje, ki ima znatne neposredne naložbe v dveh ali več tujih državah ali pa sodeluje s podjetji, ki jih aktivno nadzira oziroma upravlja (Jaklič, 2002, str. 184). Pomembno je, da podjetje znatno vlaga v tujo državo, in ne, da samo izvaža. Prav tako mora biti aktivno udeleženo pri upravljanju svojih podružnic v tujini, ne le formalni lastnik podjetja (Barlett, 2002, str. 2).

V sedanji fazi globalizacije so se ekonomske razdalje skrčile, saj narašča možnost komunikacije, stroški pa upadajo. To napredovanje v komunikaciji podjetjem dovoljuje, da razdelijo proces proizvodnje izdelkov kamor koli po svetu, kjer so stroški proizvodnje nižji. Tehnologija s poreklom v naprednejših državah gre sedaj lažje čez meje proti tujim naložbam. Tako se poveča tekmovalnost držav v razvoju in izziva naprednejše države, da sprejemajo novejša tehnologije, ki nadomeščajo nekvalificirano delovno silo (Ahearn, 2012).

Cena delovne sile v proizvodnji igra veliko vlogo pri vzpostavljanju konkurenčnosti na trgu. Tudi to je razlog, da se tudi podjetja odločajo seliti proizvodnjo iz bolj v manj razvite države. To pride še posebej do veljave pri tehnološko manj intenzivnih izdelkih, kjer stroški dela predstavljajo relativno velik delež celotnih stroškov in imajo nizko dodano vrednost. Pri takšnih izdelkih podjetje ne more konkurirati, če jih izdeluje v razviti državi, kjer so stroški dela visoki. Podjetja se morajo odločiti, ali proizvodnjo seliti v manj razvite države z nizko cenovno delovno silo ali se preusmeriti k tehnološko intenzivnejšim izdelkom z višjo dodano vrednostjo, kar pa ni mogoče v vseh panogah (Kocbek, 2010).

Svetovna globalizacija v zadnjih desetletjih lažje tehnološke proizvodnje seli v tranzicijske in azijske dežele, kjer je cenejša delovna sila in ni stroškov varovanja naravnega, delovnega in bivalnega okolja. Tako razmerje med stroški proizvodnje in socialnimi stroški na enoto proizvoda v zahodnih državah povzroča selitev velikega števila strokovno manj zahtevnih delovnih mest iz Evrope v Azijo (Kraševac, 1996, str. 59).

Nekatera podjetja se širijo na tuje trge in pri tem ne zapirajo domačih obratov, druga (iz delovno intenzivnih panog, kjer je dodana vrednost najnižja) pa se odločijo za selitev proizvodnje v tujino. Z vidika nacionalnega gospodarstva je to zaskrbljujoče, saj to za državo pomeni manj davkov in več brezposelnih.

1.3 Uvajanje novih tehnologij

Z razvojem tehnologije se je zmanjšala potreba po nekvalificirani delovni sili. Delavce so začeli izpodrivati stroji, kar je pripeljalo do racionalizacije dela. Vsa množica delavcev, ki je bila včasih potrebna za opravljanje določenega dela, sedaj ni več potrebna, kar pa povzroča večjo brezposelnost (Simai, 1998, str. 47).

Tehnologija pomeni kumulacijo znanja in izkušenj, ki si jih je človeštvo pridobilo v dosedanjem razvoju v stalni težnji po izboljševanju delovnih pogojev in višji stopnji zadovoljevanja materialnih življenjskih potreb, po razvijanju kreativnih potencialov človeštva in izboljševanju življenjskih pogojev posameznika in družbe v celoti. Tehnologija ima tudi bistven pomen pri povečevanju produktivnosti dela (Kavčič, 1987, str. 165).

Tehnologija v širšem smislu največji pritisk na trg dela izvaja s težnjo, da novejša tehnika zamenjuje predvsem rutinsko strojno delo prejšnje tehnološke platforme. V industrijski dobi je naprednejša tehnika (npr. krmilni avtomati, nato robotizirane linije) postopno zamenjevala rutinsko fizično delo, v postindustrijski družbi pa se z informacijsko-komunikacijskimi inovacijami ta pritisk usmerja na rutinsko neročno, umsko delo (npr. avtomatski bančni terminali, varnostna tehnika, avtomatizirane blagajne, spletni plačilni promet ipd.) (Kramberger & Pavlin, 2007, str. 19).

Pri uvajanju novih tehnologij v proizvodne procese se je v ekonomski stroki uveljavilo spoznanje, da tehnološke spremembe zmanjšujejo povpraševanje po nizko kvalificiranih in manj usposobljenih delavcih ter povečujejo povpraševanje po visoko izobraženi in usposobljeni delovni sili. Za to so trije razlogi (Stanovnik & Kavaš, 2004, str. 58): visoko izobraženi in usposobljeni delavci se lažje prilagajajo tehnološkim spremembam kot delavci z nizko usposobljenostjo, nekatere nove tehnologije in proizvodne naprave izvajajo ponavljajoče delovne operacije, ki jih sicer opravljajo manj izobraženi delavci z nižjo strokovno usposobljenostjo, ter sodobne računalniško ali informacijsko podprte tehnologije bolj povečujejo produktivnost visoko izobražene delovne sile kot ostalih delavcev.

Ob uvajanju nove, bolj razvite tehnologije pa se soočamo s povečanjem brezposelnosti, saj razvoj uvajanja avtomatizirane tehnologije nadomešča marsikatero delovno mesto (Kavčič, 1987, str. 181). Hiter tehnološki razvoj se kaže v oblikovanju dela, struktur in zahtevanih sposobnostih. Podjetja zahtevajo višjo stopnjo odgovornosti za delo in širšo uporabo sposobnosti. Nova tehnologija je prinesla naslednje novosti: telematiko, genetski inženiring, spremembe v proizvodnji, robote, avtomatizacijo itd. Nove tehnologije zahtevajo od delavcev, da se prilagodijo na manj rutinska dela, vse več je timskega dela in medsebojnih komunikacij, potrebna so nova znanja in veščine, drugačni pogoji dela, sprememba delovnega časa, višja izobrazba, prilagodljivost organizacije v podjetju in drugačni načini vodenja (Novak, 2007, str. 54–57).

1.4 Pritiski za zniževanje stroškov zaradi naraščanja konkurenčnosti

Z naraščanjem globalizacije in konkurenčnosti na trgu naraščajo tudi pritiski na nižanje stroškov in avtomatizacijo poslovanja. Zniževanje stroškov je v sodobnem gospodarstvu neizogibno, zato so podjetja vedno bolj prisiljena v zmanjševanje stroškov poslovanja. Veliko podjetnikov ne predvidi dobro vseh stroškov, pretiravajo pa pri prihodkih in kar naenkrat začne zmanjševati manevrskega prostora. In potem, če še nimajo skrbnega nadzora nad stroški, lahko hitro zaidejo v finančne težave (Kos, 2007).

Prodaja sredstev podjetja je pogost način preoblikovanja podjetja, saj podjetje s tem dobi denar, ki ga potrebuje. Pri prodaji osnovnih sredstev podjetje proda zemljišča, opremo, vozila, blagovne znamke ipd. Obratna sredstva pa predstavljajo zaloge in terjatve. Uspešnost prodaje zalog je odvisna od tega, ali gre za zaloge materiala, nedokončane proizvodnje ali pa zaloge dokončanih proizvodov. Izterjava terjatev pa je pomembna, saj te predstavljajo pomemben del obratnih sredstev, poleg tega pa so likvidne (Prašnikar, 1992, str. 72).

Pri zniževanju stroškov je treba biti posebej pozoren, saj se lahko zaradi tega zaostri položaj v podjetju, ki vodi do odpora zaposlenih. Zniževanja stroškov se je treba lotiti načrtno, s proučitvijo njihove strukture, opredelitvijo njihove velikosti in oceno možnega znižanja. V podjetju lahko torej znižajo tri skupine stroškov (Prašnikar, 1992, str. 88–92): stroške materiala in storitev, stroške dela in druge posredne stroške.

Za preživetje podjetja je treba znižati stroške poslovanja. Zaradi finančnih težav gospodarskih subjektov in končnih potrošnikov upada obseg poslovanja. To za podjetje predstavlja nižje prihodke, lahko tudi nezmožnost pokrivanja tekočih obveznosti. Glede na trenutne gospodarske razmere je zniževanje stroškov nujno, če hoče gospodarski subjekt ohraniti svojo konkurenčnost. Stroške se najbolj učinkovito zniža na račun nepotrebne delovne sile, ki predstavlja največji strošek podjetja. Trenutno veljavna zakonodaja je pretirano naklonjena delavcem, zato je tudi odpuščanje delavcev zapleteno. Veliko družb se zato ne more izkoptati iz krize, končna posledica pa je stečaj podjetja (Mezinec, 2009).

1.5 Pomanjkanje vizij in slabe managerske odločitve

Z večanjem delitve dela se je povečala potreba po usklajevanju razdeljenega dela. Ravno razdeljevanje dela je bistvo dela managerjev. Drucker (v Bernik, Kmet, Berginc, Mejaš & Pšenični, 2000) opredeljuje tri naloge managementa:

- uveljavljanje vizije, poslanstva in ciljev podjetja,
- skrb za produktivnost zaposlenih in
- družbena odgovornost in vpliv podjetja.

Rozman (1993, str. 19–20) pravi, da usklajevanje razlikuje managerje od drugih zaposlenih v podjetju. Manager povezuje tehnično razdeljeno delo v celoto prek usklajevanja skupin in posameznikov. Ta naloga od managerjev zahteva določeno poznavanje razčlenjenega dela, ki ga usklajujejo, kako je to povezano med seboj in kako ga uskladiti v celoto.

Rozman (1993, str. 71–72) opredeljuje načrtovanje kot zmanjšanje ciljev, rezultatov in poti za njihovo doseganje. Tako to vključuje tudi odločanje, usklajevanje ciljev, poti, posameznikov in delov podjetja ter delegiranje nalog v zvezi z usklajevanjem delov podjetja, medtem ko usklajevanje podjetja kot celote ostaja pri najvišjem managementu. Izvedba, ki sledi načrtovanju, je določena z načrtom in managerji v zvezi z managementom v njej ne sodelujejo. Managerji pa kljub temu opravljajo tudi izvedbena dela. Kontrola kot druga funkcija managementa opazuje in spremlja izvedbo, s čimer ugotavlja morebitna odstopanja izvedbe od načrta. Če so ta prisotna, mora ugotoviti razloge zanje oziroma postaviti diagnozo in ustrezno ukrepati.

Naslednja funkcija je organiziranje, ki vsebini daje obliko. Načrtovanje, izvedba in kontrola so namreč kot vsebina delovnih procesov vezani na obliko, ki omogoča povezovanje delovnih opravil v delovne naloge ter dodeljevanje tem delovnim mestom oziroma zaposlenim združevanje delovnih mest v oddelke, te v večje enote in te nazadnje v podjetje. Zaposlenim s tem procesom opredelimo določene zadolžitve, odgovornosti in avtoriteto (Rozman, 1993, str. 72–73).

Vodenje, ki vključuje komuniciranje, motiviranje in sprožanje akcij, oziroma vodenje v ožjem smislu zagotavlja, da zaposleni zamišljeno delo tudi izvedejo. Managerji s pomočjo komuniciranja zaposlenim sporočajo to, kar je zamišljeno, in z ustreznim motiviranjem, ki je lahko plača, pohvala, uspešno opravljeno delo in podobno ter določenimi postopki, kot so ukaz, zgled ali pa sama disciplina, sprožijo proces izvedbe in dosežejo, da je delo tudi uspešno opravljeno.

Poleg slabih potez države na eni strani je ključen problem trenutne gospodarske krize tudi v managerjih, ki vodijo podjetja. Odgovornosti za neuspešnost doseganja ciljev podjetij ni mogoče iskati v zaposlenih, ki zgolj izpolnjujejo navodila nadrejenih, ampak v slabo podkovanih vodstvenih delavcih (managementu), ki bodisi ne dajo dovolj natančnih navodil bodisi niso dovolj sposobni, da bi ugotovili, kakšna navodila naj delavcem sploh dajo. Managerji pa odgovornosti za nedoseganje ciljev najpogosteje ne prevzamejo nase, čeprav je to njihova primarna naloga. Manager je tisti, ki vodi podjetje in sprejema strateške odločitve (Treven, 2010).

Čas recesije pokaže razlikovanje med uspešnimi managerji, ki znajo podjetja rešiti in uspešno krmariti med recesijo bodisi z iskanjem rešitev v obstoječem podjetju ali pa s preoblikovanjem podjetja, ter manj uspešnimi managerji. Veliko managerjev je takih, ki

vodijo podjetje takšno, kot je, če pa pride kriza, se ne znajo odzvati, prilagoditi in rešiti nastale situacije. Če manager želi uspešno opravljati svoje naloge, mora biti strokovno usposobljen, obvladovati mora široko paleto znanj, imeti ustrezno količino informacij in biti ustrezno motiviran za delo (Treven, 2010).

Ob nastanku krize se člani managementa različno odzivajo. White (2009) opredeljuje naslednje razloge za napačne odločitve managementa: zanašanje na izkušnje iz preteklosti, kar se zdi sicer koristno, vendar je včasih tudi nevarno, saj ljudje včasih precenjujemo izkušnje, ki se pa ne prilegajo vedno situaciji, v kateri smo. Managerji si včasih ustvarjajo predsodbe, ki pa se včasih izkažejo za napačne. Razlog za slabe odločitve je tudi lastni interes, ki deluje na raven podzavesti, česar pa se ljudje ne zavedamo.

Dubrovski (2000, str. 15) tudi navaja tipične odzive članov managementa ob pojavu kriznih razmer, kot so zanikanje obstoja kriznih in kritičnih razmer, s čemer želijo managerji izoblikovati podobo, da gre le za trenutne, kratkotrajne ali prehodne motnje v poslovanju. Podjetja se močno upirajo spremembam, ki se nahajajo na vrhu podjetja, ter jih označujejo kot nepotrebne in časovno neprimerne. Management dokazuje, da je uvedena sprememba vzrok nastanka krize: prejšnji management želi kot vzrok za nastalo situacijo prikazati uvedeno spremembo, s katero se sicer sam ni strinjal. V času krize skušajo z javnimi nastopi javnost odvrniti od pozornosti na krizo v podjetju.

Ko v podjetju dejansko pride do krize, se posamezniki iz prejšnjega managementa umaknejo iz podjetja, drugi pa se vključijo v nov management ter ponovno ocenijo položaj. Management išče izgovore za neuspele poteze tako, da ob vsaki ponujeni priložnosti precenjuje pomen zunanjih vzrokov, notranje pa zanemarija. Člani prejšnjega managementa, ki so zapustili podjetje, lahko novo vodstvo ovirajo; s pomočjo privržencev v podjetju iščejo napačne odločitve novega managementa, da bi s tem odvrnili pozornost od svojih lastnih odgovornosti za stanje v podjetju. Če je novi management uspešen pri reševanju krize v podjetju, želi pogosto razvrednotiti uspeh prejšnjega managementa in dosežke pripisati svojemu delovanju. Prejšnji člani managementa, ki so odgovorni za nastalo situacijo v podjetju, živijo v strahu pred uveljavljanjem njihove posamične odgovornosti, pri čemer se bojijo posledic za njihovo nadaljnjo kariero (Dubrovski, 2000, str. 15).

1.6 Rast prebivalstva

Svetovno prebivalstvo nenehno narašča in bo naraščalo tudi v prihodnosti. Najhitreje narašča v urbanih naseljih, kjer je tudi gostota prebivalstva največja. Hitro narašča tudi v državah v razvoju, kjer pa se pojavlja problem številčnega neizobraženega prebivalstva, potrebe po nekvalificirani sili pa so čedalje manjše (Simai, 1998, str. 45). Posledici hitro naraščajočega prebivalstva v državah v razvoju sta nezaposlenost in primanjkovanje hrane.

Če število služb stagnira ($\text{rast} = 0$), potem s staranjem prebivalstva več ljudi vstopa na trg delovne sile in če ne morejo dobiti službe, se poveča število brezposelnih; tako ponudba presega povpraševanje. Naraščanje prebivalstva v državi vodi v povišanje stopnje brezposelnosti. Glede tega bo treba razmisliti, saj prosta delovna mesta ne naraščajo z naraščanjem prebivalstva, zato je logično, da stopnja brezposelnosti v takih razmerah narašča (Kimberly, 2010).

2 VLOGA ZAPOSLOTITVE V POSAMEZNIKOVEM ŽIVLJENJU

Zaposlitev je oblika dela, ki posameznika pripelje do sredstev, potrebnih za življenje. Posamezniku daje plačo, status ter vrsto socialnih in pravnih pravic. Omogoča položaj v družbeni strukturi, občutek identitete, socialne stike in druge prednosti, ki jih brezposelni nima.

2.1 Trg delovne sile

Ko se posameznik zaposli, vstopi na trg delovne sile. Trg delovne sile predstavlja ponudba, ki jo predstavljajo ljudje, ki iščejo delo ter ponujajo svoje delo, sposobnosti in znanja, in povpraševanje, ki ga predstavljajo delodajalci, ki ponujajo delovna mesta in s tem tudi možnost preživljanja in boljše življenje (Samuelson v Svetlik, 1985, str. 15). Zelo redko pride do popolnega ravnovesja oziroma popolne brezposelnosti.

Samuelson trg delovne sile opredeljuje kot strukturo treh elementov, in sicer povpraševanja po delovni sili, njene ponudbe in srečevanja med obema, katerega rezultat je cena delovne sile (Samuelson v Svetlik, 1985, str. 15). Povpraševanje po delovni sili sestavlja aktualno povpraševanje (prosta delovna mesta) in realizirano povpraševanje (zasedena delovna mesta) (Samuelson v Svetlik, 1985, str. 15).

Ponudbo delovne sile pa sestavljajo aktualna ponudba (iskalci zaposlitve oziroma brezposelni), realizirana ponudba (vsi zaposleni delavci) in potencialna ponudba (osebe, ki ne iščejo zaposlitve, vendar bi pod določenimi pogoji delale) (Samuelson v Svetlik, 1985, str. 15).

Glavna akterja na trgu delovne sile sta delodajalec (ki povprašuje po kadrih) in delojemalec (ki ponuja svoje delo). Trg delovne sile dopolnjujeta še državna intervencija in sindikalno gibanje, ki predstavlja korekcijski mehanizem in številne institucije, ki na različne načine urejajo razmerja (Šebenik & Novak, 2008, 22).

Pomen dela za posameznika in družbo izhaja iz koristnih učinkov, ki jih prinaša delo. Ljudje z delom proizvajamo predmete in storitve za zadovoljevanje potreb. Delo je prvi in osnovni pogoj vsega človeškega življenja, je pogoj človeškega obstoja, bodisi kot posameznika bodisi kot člana družbe (Kavčič, 1987, str. 13). Delo pa ni le sredstvo, s

katerim zadovoljujemo življenjske potrebe. V ospredju je sicer potreba po zaslužku, je pa tudi način človekovega samouresničevanja (Bohak, 1982, str. 519).

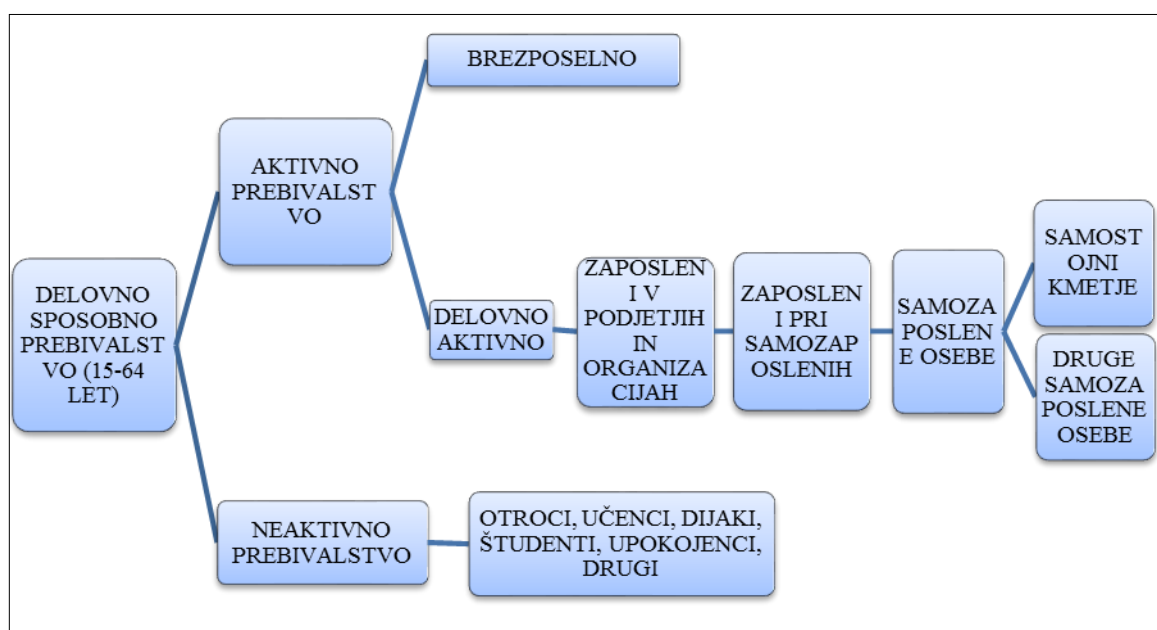
2.2 Zaposlenost in brezposelnost

Aktivno prebivalstvo je seštevek delovno aktivnega prebivalstva in brezposelnih oseb. Delovno aktivno prebivalstvo predstavljajo osebe, ki so opravile kakršno koli delo za plačilo (denarno ali nedenarno) ali dobiček, in osebe, ki so sicer zaposlene ali samozaposlene, a so začasno odsotne z dela. Mednje štejemo tudi zaposlene osebe, ki so začasni ali trajni presežki (do prenehanja delovnega razmerja), pomagajoče družinske člane in osebe na porodniškem dopustu.

Neaktivno prebivalstvo tvorijo tisti, ki niso razvrščeni niti med delovno aktivno prebivalstvo niti med brezposelne osebe in so stari nad 15 let.

Sestava aktivnega prebivalstva je prikazana tudi v diagramu (glej Sliko 1).

Slika 1: Sestava aktivnega prebivalstva

Vir: F. Belčič, Proces zaposlovanja kadrov, 2002, str. 44.

2.2.1 Zaposlenost

Zaposlenost lahko definiramo kot ravnotežje med odpuščanjem (izločanjem) zaposlenih in novim nameščanjem delavcev (zaposlovanjem), (Bagon et al., 1991, str. 130). Zaposlene osebe predstavljajo tako zaposleni na osnovi plačila kot tudi samozaposleni (Bregar, Ograjšek & Bavdaž, 2004, str. 116). Zaposleni so osebe, ki prostovoljno delajo za neko

institucionalno enoto in za svoje delo dobijo plačilo. Kot zaposleni se štejejo tudi osebe, ki začasno ne delajo, a so formalno povezane s podjetjem. Sem spadajo tudi osebe, ki trenutno ne opravljajo dela zaradi bolezni ali poškodb, dopusta, počitnic, stavk, odsotnosti zaradi porodniškega dopusta, izobraževanja ali začasnega odpusta delavcev. Samozaposleni pa so samostojni podjetniki ali solastniki osebnih družb, v katerih delajo. Tudi samozaposlene osebe so lahko odsotne z dela iz različnih razlogov.

Kot zaposlene štejemo osebe, ki po pogodbi delajo za drugo rezidenčno institucionalno enoto in za delo prejemajo nadomestilo. To so (Evropska komisija, 2010):

- osebe, ki jih delodajalec zaposli na osnovi pogodbe o delu (fizični delavci, uslužbenci, vodstveno osebje, gospodinjsko osebje, posamezniki, ki opravljajo proizvodnjo dejavnost v okviru zaposlitvenih programov, za kar dobivajo nadomestilo);
- državni uradniki in drugi vladni zaposleni, katerih pogoji zaposlenosti so določeni z zakonom;
- poklicni vojaki (z dolgoročno ali kratkoročno pogodbo) in naborniki vojaki, skupaj z naborniki na civilnem služenju vojaškega roka;
- duhovniki, če jih plačuje neposredno država ali nepridobitna institucija;
- lastniki družb in nepravih družb, če v njih delajo;
- študenti, ki na osnovi formalne obveze v zameno za nadomestilo in/ali izobraževalne storitve prispevajo del svojega dela kot input v proizvodni proces podjetja;
- zunanji sodelavci, kadar obstaja izrecen dogovor, da prejemajo nadomestilo za opravljeno delo, tj. za obseg dela, ki je input za proizvodni proces;
- delovni invalidi, če obstaja formalno ali neformalno razmerje med delodajalcem in zaposlenim;
- osebe, zaposlene prek agencij za začasno zaposlovanje; vključene so v dejavnost agencije in ne v dejavnost podjetja, za katerega dejansko delajo.

Med zaposlene se vključujejo tudi osebe, ki trenutno ne delajo, imajo pa formalno povezavo z delovnim mestom. Izpolnjevati morajo eno od naštetih meril (Evropska komisija, 2010):

- nepretrgano prejetje plače,
- zagotovljena vrnitev na delo po koncu izjemnih okoliščin ali dogovor o datumu vrnitve,
- daljša odsotnost z delovnega mesta, med katero delavec lahko dobiva nadomestilo plače, ne da bi moral sprejeti drugo zaposlitev.

To so torej osebe, ki so z dela začasno odsotne zaradi bolezni, poškodbe, praznikov, dopusta, stavke, začasne ustavitve dela, izobraževanja, izpopolnjevanja, porodniškega ali starševskega dopusta, zmanjšanja ekonomske dejavnosti, začasne razpustitve ali ustavitve

dela zaradi slabega vremena, mehaničnih ali električnih okvar, pomanjkanja surovin ali goriva ipd. ali zaradi druge začasne odsotnosti z jemanjem dopusta ali brez njega.

Zaposlitev daje človeku stalno plačo, status in od tod celo vrsto socialnih in pravnih pravic. Zaposlitev je sredstvo za zadovoljevanje človekovih potreb, ki niso zgolj instrumentalne (potreba po samostojnosti pri delu, odgovornosti in iniciativi itd.) in so povezane s poklicnimi vrednotami, ki jih ima posameznik. Zaposlitev je edina oblika dela, ki nas pripelje do sredstev, potrebnih za življenje (Svetlik, 1995, str. 143).

Proces zaposlovanja pomeni pot vsakega posameznika, ki se zaposli v nekem podjetju. Sedej (1997, str. 83–84) opredeljuje zaposlovanje oziroma kadrovanje kot sistematično ugotavljanje potreb in pridobivanje kadrov, vključno s celotno problematiko poklicnega usmerjanja, svetovanja in spremljanja kadrov ter njihovega sprejemanja, uvajanja, razvrščanja, premeščanja in napredovanja. V ožjem smislu pa pojem zaposlovanja zajema problematiko pridobivanja in zaposlovanja strokovnjakov.

Ugotavlja tudi, da je pridobivanje kadrov oziroma zagotavljanje potrebnih kadrov ena glavnih nalog kadrovske službe. Na osnovi zahtev oziroma potreb po kadrih v skladu s sprejeto kadrovsko politiko in načeli kadrovanja realizira zahteve v tem smislu, da zagotovi potrebno število ustreznih kadrov. Od nje pa je tudi odvisno, ali bodo kadri pravočasno sprejeti, ali bodo izbrani najboljši ter ali bo v organizaciji zagotovljeno potrebno število delavcev (Sedej 1997, str. 83–84).

2.2.2 Brezposelnost

Brezposelnost je glavni produkt delovanja trga delovne sile, saj jo ta nenehno generira. Presežki delovne sile, ki nastajajo na trgu, so rezultat prevelike ponudbe, premajhnega povpraševanja ali pa neustreznega delovanja trga (Bagon et al, 1991, str. 39).

Glede na nepredvidljivost in vse slabše razmere na trgu si delodajalci ne upajo zaposlovati nove delovne sile. Pri tem jih v določeni meri omejuje tudi neprilagodljivost pogodb o delu, ko v primeru padanja proizvodnje zelo težko odpustijo odvečne delavce (Kriza udarila tudi na zdravje: več psihičnih motenj in samomorov, 2014). Večja podjetja in tista, ki niso tako okretna in se niso sposobna hitro prilagoditi, lahko zaradi tega propadejo.

Brezposelne osebe so tiste, ki niso zaposlene in dejavno iščejo delo ali čakajo, da se bodo vrnile na delo. Oseba je brezposelna, če (Samuelson & Nordhaus, 2002, str. 563):

- ne dela in je v zadnjih štirih tednih dejavno poskušala najti delo,
- je začasno poslana z dela in čaka, da jo pokličejo nazaj na delo (prisilni dopust),
- čaka, da začne delo prihodnji mesec.

Brezposelnost delimo na (Sedej, 1997, str. 46; Svetlik 1985, str. 25-46; Bagon et al., 1991, str. 46):

1. prostovoljno brezposelnost

Prostovoljna brezposelnost predstavlja brezposelnost, ko delavci iz subjektivnih razlogov izstopijo iz delovnega razmerja. Prostovoljno brezposelni so posamezniki, ki niso pripravljeni sprejeti dela za nižjo plačo, delovnih pogojev, se preseliti ali prekvalificirati. Sem od nekdanj prištevamo potepuhe in berače, klošarje.

2. tehnološko brezposelnost

Tehnološka brezposelnost nastane zaradi uvajanja novih tehnologij, ki zaradi svoje narave vplivajo na zmanjševanje števila delovnih mest in na spremembo njihove strukture, kar vpliva na zmanjšanje zaposlovanja oziroma na odpuščanje zaposlenih. S tehnološko brezposelnostjo izginjajo nekateri poklici in se pojavljajo novi.

3. odkrito brezposelnost

Odkrito brezposelnost predstavlja aktualna ponudba delovne sile. Od razmerja med povpraševanjem in ponudbo delovne sile pa je odvisno, kakšne vrste je. Delimo jo na (Svetlik, 1985, str. 34–37):

- frikcijsko brezposelnost: se pojavlja povsod, kjer imamo opravka s trgom dela, saj pomeni slabo delovanje trga delovne sile oziroma slab pretok informacij, ki bi iskalce zaposlitve informirale o ponudbi delovnih mest. Kalachek (v Svetlik, 1985, str. 35) meni, da je pravi vzrok frikcijske brezposelnosti v heterogenosti delovnih mest in delavcev. Bolj kot so dela heterogena, več možnosti imajo delavci na izbiro in ne sprejmejo prve ponudbe delovnega mesta, ki jo dobijo. Prav tako lahko delodajalci izbirajo med delavci toliko časa, da dobijo najboljše. Kolikor je ustreznih delovnih mest, tolikšna je frikcijska brezposelnost;
- brezposelnost zaradi premajhnega povpraševanja: imenujemo jo tudi Keynesova brezposelnost. Keynes (v Svetlik, 1985, str. 36) utemeljuje, da akumulacija dohodka, ki ni usmerjena ne v potrošnjo ne v naložbe, povzroča premajhno povpraševanje po blagu, to pa vpliva na zmanjševanje proizvodnje in naložb in na zmanjševanje povpraševanja po delovni sili in s tem pojavom narašča brezposelnost. Posledice naraščanja brezposelnosti so zmanjšani dohodki prebivalstva, zaradi česar upada potrošnja, to pa privede do manj obsežne proizvodnje, kar pa predstavlja nova odpuščanja. Ta pojav imenujemo ciklična brezposelnost, ki nastane zaradi cikličnih nihanj v gospodarstvu. Je posledica gospodarske recesije in izginja, ko gospodarstvo začne ponovno rasti. Brezposelnost nastane zaradi premajhnega povpraševanja po delovni sili. Premajhno povpraševanje pa se lahko pojavi tudi v času gospodarskega razcveta. Nastopi zaradi visokega naravnega prirastka, drugih nenadnih povečanj delovne sile, zaradi hitrega tehnološkega napredka ipd.; v tem primeru imamo opravka z brezposelnostjo zaradi neskladne rasti;
- strukturno brezposelnost: nastane, ko prihaja do neskladij med ponudbo in povpraševanjem. Kaže se v presežkih nekaterih poklicev in pomanjkanju drugih, v

prenizki ali previsoki stopnji izobrazbe glede na zahteve delovnih mest, v odprtju delovnih mest v regijah, kjer je pomanjkanje delovne sile, in v prenehanju delovnih mest, kjer je delovne sile preveč.

4. prikrito brezposelnost

Med prikrito brezposelne osebe prištevamo tiste, ki nočejo biti bolj produktivno zaposlene, in osebe, ki ne iščejo zaposlitve aktivno, vendar bi se vseeno želele zaposliti. Mednje štejemo upokoјence, osebe v programih javnih del, kmete, študente, idr. Med prikrito zaposlenost uvrščamo:

- podzaposlenost: podzaposleni ali delno zaposleni so posamezniki, ki so sicer zaposleni ali samozaposleni, vendar si želijo delati več ali delati na zanje bolj primernih delovnih mestih. Te osebe že imajo zaposlitev, čeprav jim ne ustreza, in se ne morejo registrirati kot brezposelne. Med delno zaposlene štejemo vse delavce, ki delajo krajši delovni čas (npr. skrajševanje delovnega časa zaradi zmanjšanja proizvodnje, delna upokoјitev, občasno zaposleni delavci), ter delavce, ki delajo polni delovni čas, vendar jim zaposlitev ne ustreza (bodisi zaradi drugačne izobrazbe bodisi zaradi manjše zmožnosti in usposobljenosti za to delovno mesto). Nasproten pojav je prezaposlenost, ki nastane zaradi velikega pomanjkanja delovne sile ali slabega delovanja trga dela. Kaže se v nadurah, honorarnem delu in popoldanski obrti;
- latentno brezposelnost: latentno brezposelni so tisti, ki niso zaposleni, ne iščejo zaposlitve, če pa jo že iščejo, njihovo iskanje ni nikjer registrirano, a so se pripravljene takoj zaposliti. Apatični delavci so posamezniki, ki so se sicer pripravljene zaposliti, vendar zaposlitve ne iščejo aktivno ali pa je sploh ne iščejo, ker so že obupali, da jo bodo našli.

3 VIDIKI BREZPOSELNOSTI

Brezposelnost lahko proučujemo z različnih vidikov: finančnega, socialnega in psihološkega. Izguba dela s finančnega vidika za posameznika pomeni izgubo dohodka, s katerim je imel prej zagotovljena sredstva za življenje. Socialni vidik opredeljuje prekinitev stikov v družbi, izgubo samospoštovanja in samozavesti. Psihološki vidik pa predstavlja vpliv izgube dela na posameznikovo duševno zdravje.

3.1 Finančni vidik brezposelnosti

Brezposelnost poslabša kakovost življenja, saj prinaša manjšo finančno zmogljivost. Brezposelni se tako manj pogosto družbeno in kulturno udeležujejo, pomembnejše postanejo osnovne človeške potrebe (hrana, obleka, stanovanje). Človek z izgubo dela izgubi dohodek, s katerim si je prej zagotovil sredstva za normalno življenje. Težave s finančnega vidika se kažejo skozi omejen dostop do dobrin in zaposlitve ter pri višini dohodka posameznika. Brezposelni so v večini odvisni od državnih pomoči, vse več pa jih je tudi pahnjenih v revščino. Med revne se uvrščajo posamezniki ali družine, katerih

dohodek je pod določeno mejo, ki je sprejeta kot minimum, potreben za preživetje (Statistični urad Republike Slovenije, v nadaljevanju SURS, 2004).

Brezposelnost predstavlja tudi za državo veliko breme, saj je s tem celotno gospodarstvo prikrajšano za del BDP-ja. Brezposelnost je za državo kritična tudi skozi davke in stroške denarnih nadomestil. Posebno neugodna je pri mladih kadrih, ki ravnokar pridobljeno znanje hitro izgubijo, če ga ne uporabljajo. Zaradi podaljšanega prehoda v obdobje zaposlitve mladi izgubijo osebno ter socialno identiteto in mnoge družabne stike (SURS, 2004).

Stroški brezposelnosti niso samo stroški dajatev, ki jih brezposelnemu daje država, gre tudi za visoke posredne stroške. Stranski učinki brezposelnosti so lahko poslabšanje zdravja, večja kriminaliteta, zasvojenost, alkoholizem itd. Vse to stane, zato je brezposelnost boljše preprečevati kot »zdraviti« (Apohal Vučković v Marn, 2009). Bolezen, prezgodnja smrt, poskusi samomora in samomori, pretepanje otrok ipd. imajo pomemben učinek na družbo kot celoto, saj prav reševanje teh problemov prinaša finančne posledice na različnih področjih proračuna: zdravstvo financira zdravljenje vplivov brezposelnosti, neposredno pa se povečujejo tudi izdatki za socialno pomoč brezposelnim in njihovim družinam, posredno pa državni proračuni izgubljajo pomembne zneske od davkov na plače oseb, ki bi lahko bile zaposlene.

3.2 Socialni vidik brezposelnosti

Ko posameznik izgubi zaposlitev, izgubi tudi velik del socialnih stikov; veliko ljudi, s katerimi se je družil v preteklosti, je bilo sodelavcev, strank, partnerjev podjetja, oseb, povezanih s prejšnjim delom. Zato je pomembno, da brezposelni še naprej ohranjajo stike z znanci in prijatelji, saj bo to na njih vplivalo pomirjevalno, kar je v tem stresnem obdobju še kako pomembno (Zaletel, 2006, str. 52).

Socialni (družbeni) vidiki brezposelnosti so (Davidmann, 2009):

- za posameznika: revščina, pomanjkanje porabe denarja, frustracija, obup, mladi ljudje so brez izkušenj dela za polni čas, slabo zdravje, zmanjšana življenjska doba, duševne bolezni, povišana stopnja samomorov, zasvojenost z drogo in kriminal. Brezposelnost za posameznika pomeni prekinitev stikov, s katerimi je posameznik povezan z okoljem in včlanjen v družbo. Začne izgubljati samospoštovanje in samozavest. Posamezniku se spremeni ritem življenja. Zaradi hudih stisk ima veliko časa, ki ga ne zna izrabiti;
- za družine: povečano število razpadov družin, brezdomstvo, nasilje v družini. Oseba, ki izgubi zaposlitev, čuti pomanjkanje spoštovanja. Brezposelni se velikokrat umaknejo iz družbe in se pogovarjajo le še z zakoncem. Če se partner umakne in brezposelni ostane brez podpore, se v njem zbudi občutek, da je nesposoben, in se počuti negotovega in odrinjenega;

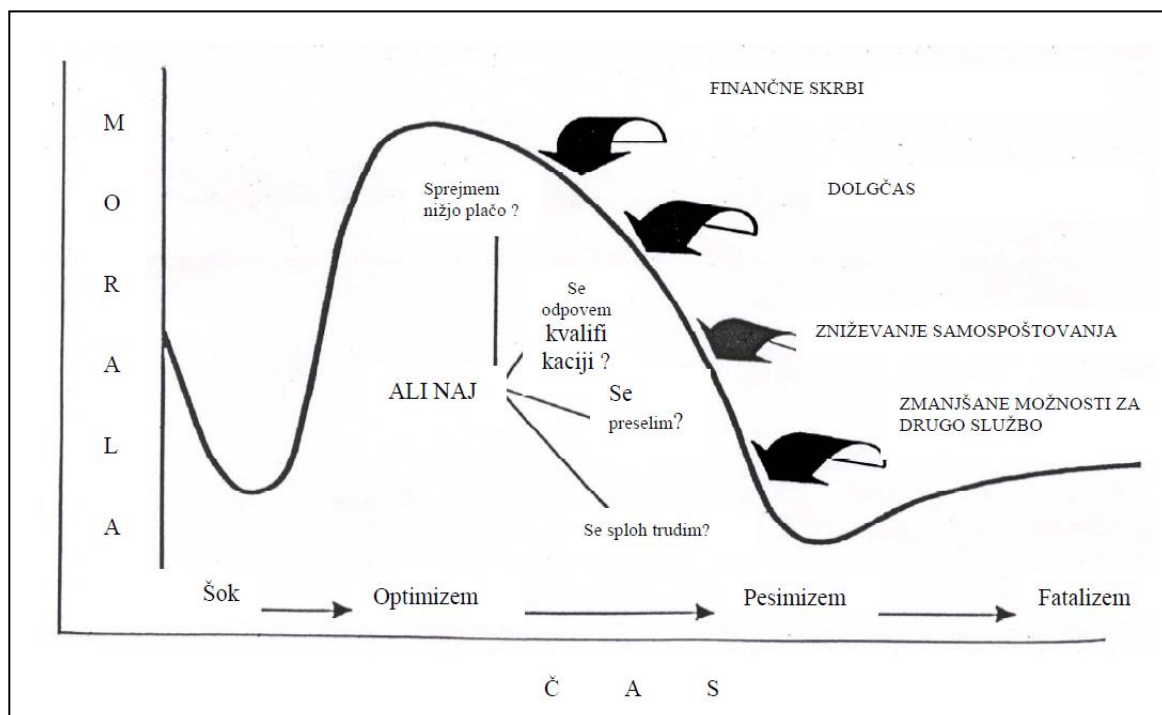
- za družbo: visoka in še naraščajoča stopnja kriminala. Brezposelnost diskriminira posameznika in stopnjuje socialno diferenciacijo. Brezposelni se začnejo umikati iz družbe in od prijateljev. Zmanjšanje prihodkov onemogoča udeležbo na družbenih dogodkih;
- za državo: izgubljeni dohodek – izguba dohodnine od brezposelnih.

3.3 Psihološki vidik brezposelnosti

Psihološki vidik brezposelnosti pomeni vpliv izgube dela na posameznikovo duševno zdravje, posebej na področju psihičnega stanja in psiholoških sprememb. Raziskave so pokazale, da je med brezposelnimi povečana obolevnost (Gabrovšek, 2008).

Najbolj poznana teorija, nastala kot poizkus razumevanja, kako se brezposelni prilagodi novi situaciji, je Harrisonova teorija (Gabrovšek, 2008). Harrison v njej ponazarja spremembe, ki se dogajajo posamezniku, ko se ta prilagaja na novo stanje – brezposelnost (Slika 2).

Slika 2: Harissonov diagram vedenja brezposelnega delavca

Vir: T. Gabrovšek, *Psihološki vidiki brezposelnosti*, 2008.

Diagram predstavlja splošen model psihosocialnih odzivov, ki se pojavijo ob izgubi delovnega mesta; prikazuje brezposelnega delavca in njegovo gibanje skozi štiri faze. Povzetek podajata Hayes in Nutman (v Ashton, 1986):

1. šok: ko delavec izve, da je izgubil službo, se sprva pojavi šok. Izguba službe je za posameznika najhujši možni dogodek. Bolj kot je izguba dela nepričakovana, večji je šok. Sledi zanikanje stanja;
2. optimizem: ko si posameznik opomore po šoku, nastopi kratko obdobje optimizma (upanja) glede prihodnosti. To je obdobje počitka. V tem obdobju je posameznik optimističen, da bo kmalu dobil novo, boljše zaposlitev. V času gospodarske krize je ta optimizem redkeje prisoten, saj je verjetnost nove zaposlitve manjša;
3. pesimizem: brezposelni po nekaj mesecih začnejo ugotavljati, da nove zaposlitve ne bo tako lahko najti. Prihaja do točke, ko je težko priznati sebi in okolici, da že nekaj časa neuspešno išče zaposlitev. V tem obdobju se še najbolj optimističnim zmanjša upanje glede njihove zaposlitvene prihodnosti. Nastopijo denarne skrbi, zapiranje vase, oži se krog prijateljev, pojavi se dolgočasje;
4. fatalizem: v tej fazi so posamezniki že toliko časa brezposelni, da se vdajo v usodo in nimajo več upanja, da bodo dobili zaposlitev. Pojavita se apatičnost in občutek brezupa, posameznik preneha z iskanjem zaposlitve. Zaradi tako dolgega obdobja brezposelnosti se na trgu dela sploh ne znajde več. V tej fazi se pri ljudeh izoblikuje tudi obramba pred nadaljnjimi razočaranji in zavrnitvami s trga dela, zato se umaknejo s tega področja in iščejo zadovoljstvo na drugih področjih, čeprav tudi na njih niso povsem zadovoljni.

4 ODZIV POSAMEZNIKA NA IZGUBO ZAPOSLOTITVE IN BREZPOSELNOST

Izguba zaposlitve za vsakega posameznika predstavlja šok in ga postavi v stresno situacijo. V tem poglavju proučujemo, kakšne posledice prinaša brezposelnost za posameznika, družbo in družino.

4.1 Posledice ob izgubi zaposlitve

Vsak posameznik se na svoj način odzove na dejstvo, da je ostal brez službe. To je za vse neprijeten položaj, ki pri vsakem sproži negativne predstave o njem samem ter tudi o njegovem položaju doma in v službi (Pačnik, 1995, str. 18).

Odrasla oseba, ki že ima družino, občuti izgubo zaposlitve bolj ogrožajoče kot mladi, ki še imajo možnost finančne pomoči staršev. Mladi še nimajo delovnih izkušenj, ne izgubijo občutka identitete, ki ga delo omogoča starejšim brezposelnim osebam (Haralambos & Holborn, 2001).

Kdor prvič nenadoma ostane brez službe, le težko dojema posledice takšnega položaja. Njegov pogled na to ni objektivni, odziv pa ne takojšen in buren. Ključno vlogo bo imelo

njegovo poznejše prepoznavanje. Pri tako pomembni spremembi stanja sta bistvena posameznikovo doživetje in doživljanje (Pačnik, 1995, str. 47).

4.1.1 Posledice brezposelnosti za družbo

Veliko raziskav se nanaša na proučevanje povezanosti med nezaposlenostjo in družbenimi problemi, kot so: bolezen, prezgodnja smrt, poskusi samomora in dejanski samomori, razpad zakonske zveze, pretepanje otrok, rasni spori in nogometno huliganstvo. Če nezaposlenost dejansko povzroča ali prispeva k tem problemom, lahko ogrozi stabilnost družbe s spodkopavanjem družine in povzročanjem rasne napetosti ter kriminalitete. Reševanje teh družbenih problemov pa povzroči tudi ekonomske stroške, saj financira zdravljenje tistih, ki zbolijo zaradi nezaposlenosti, zvišajo se vladni izdatki za podpore, vlada izgublja davke, ki bi jih prejela, če bi bili brezposelni zaposleni (Haralambos & Holborn, 2001, str. 255).

Nezaposlenost niža standard življenja v družbi na naslednje načine (Sinfield v Haralambos & Holborn, 2001, str. 254–255):

- tisti, ki ohranijo delovno mesto, se počutijo manj varne in njihov življenjski standard je lahko ogrožen. Deloma je to posledica krajšega delovnega časa in zmanjšane števila nadur, deloma pa slabše pogajalske moči delavcev, kar vodi do manjšega pritiska na plače;
- delovna sila je vse manj pripravljena zapustiti nezadostno in nezadovoljivo delovno mesto zaradi strahu, da jim ne bo uspelo najti nove zaposlitve. Postane manj mobilna in poveča se število razočaranih in odtujenih delavcev;
- verjetno bodo naraščale delitve znotraj družbe. Brezposelni in tisti z nezadovoljivimi službami lahko za svoje probleme krivijo šibkejšje skupine. Delavci, navajeni na službo s polnim delovnim časom, lahko na primer brezposelnost pripišejo poročenim ženskam, ki vstopajo na trg delovne sile. Spore lahko predstavljajo tudi priseljenci in etične skupine in tako se povečajo rasne napetosti;
- visoka nezaposlenost zmanjšuje priložnost, da bi dosegli enake možnosti. Pri višku delovne sile se delodajalcem ni treba več truditi, da bi novačili ženske, etične manjšine, mlade, starejše, invalide in osebe s posebnimi potrebami ali nekdanje zapornike;
- naraščanje brezposelnosti ima za družbo zelo negativne posledice. Hitro se zmanjšuje delež prebivalstva, ki vplačuje v pokojninsko in zdravstveno blagajno. Na drugi strani se povečuje delež prejemnikov raznih socialnih prejemkov iz državne blagajne. To neravnovesje povzroči, da se mora država na določeni točki zadolževati, da pokrije primanjkljaj, ki nastane. Dolgoročno pa državni proračun tega ne prenese in se morajo začeti pravice krčiti ali pa se uvajajo novi davki oziroma kakršno koli povečanje na dohodkovni strani. Dobro bi bilo, da bi se nekaj ukrenilo na prihodkovni in nekaj na odhodkovni strani, da bi prišli do nekega znosnega sorazmerja med obema stranema.

4.1.2 Posledice brezposelnosti za posameznika

Izguba službe za vsakega delavca pomeni šok, postavi ga v stresno situacijo. V takem stanju postane paničen in ne vidi izhoda. Najbolj očitna posledica nezaposlenosti za posameznika je finančno stanje, saj prinaša izgubo rednega dohodka. Brezposelnost pa ne prinaša le izgube sredstev za preživetje, temveč tudi prekinitev stikov, s katerimi je posameznik povezan z družbo.

Z brezposelnostjo se pri posamezniku pojavijo (Findeisen, 1993):

- zmanjšanje lastne aktivnosti,
- izguba zaupanja in samospoštovanja,
- poslabšanje osebnih in družbenih stikov,
- večja izolacija,
- občutek drugorazrednosti, stigmatizacije,
- osebni in družinski problemi,
- pomanjkanje denarja,
- pomanjkanje dostopa do informacij,
- neskladje med sposobnostmi in tekočimi zaposlitvenimi zahtevami.

Brezposelnost pa lahko negativno vpliva na celotno družino. Ko nekdo v družini izgubi zaposlitev, se spremeni tudi ozračje v družini. Brezposelni se začne odmikati. V tem trenutku je pomemben pristop partnerja, ki mora biti trden, odločen in optimističen. Zelo pomembni so pogovori, saj preprečujejo poglobljanje negativnih doživetij in občutij. V krizi tesno sodelovanje izboljšuje partnerski odnos.

Fagin in Little (Haralambos & Holborn, 2001, str. 255) ugotavljata, kaj še občutijo brezposelni:

- zaposlitev posamezniku daje občutek identitete o tem, kakšna je njegova vloga v družbi. Brezposelnost zmanjšuje družbene stike zunaj družine,
- služba posamezniku zagotovi obvezno aktivnost, okvir, ki ga zaveže k redni, koristni aktivnosti;
- služba razdeli dan na časovne enote, posamezniki z izgubo zaposlitve izgubijo zmožnost strukturiranja psihološkega časa;
- delo posameznikom daje občutek smisla. Z izgubo službe izgubijo občutek smisla;
- plača posamezniku nudi svobodo in nadzor zunaj dela, zmožnost, da se vključi v prostovoljne aktivnosti.

4.1.3 Posledice brezposelnosti za družino

Izguba dela močno vpliva na odnose v družini. Brezposelna oseba naenkrat preživi več časa doma, v zraku je čutiti napetost, pojavljajo se finančne skrbi (Zaletel, 2006, str. 51).

Stres, ki ga povzroča izguba službe, lahko vodi v upad dobrega počutja posameznika in njegove družine. Breme zaradi brezposelnosti lahko vpliva tudi na otroke. Stres in simptomi depresije lahko vplivajo na starševsko vzgojo (na primer povečana kaznovanost). Raziskave pri otrocih brezposelnih oseb so pokazale več stisk in tudi simptome depresije, kar pri otrocih in najstnikih pušča negativne posledice. Pojavljajo se slabši rezultati v šoli in pri študiju, zasvojenost, psihične težave, oslabljeni socialni stiki in povečano tveganje samomorov (Bolger, 2010).

Kakovost družinskega življenja se v času brezposelnosti zniža. Brezposelnost staršev ustvarja socialno neenakost med otroki vseh vrst. Družinske odnose vse bolj razjeda revščina, ta pa povzroča številna negativna psihična stanja, ki se kažejo na starših, ob tem pa so najbolj prizadeti otroci in mladostniki, ki so prikrajšani za normalno družinsko življenje. Starše skrbi vzdrževanje otrok. Radi bi jim dali kar največ, pa jim to ni omogočeno, radi bi delali, pa ne morejo. Starši imajo sicer več časa, ki pa ga zaradi svoje stiske pogosto ne morejo polno nameniti svojim otrokom. Namesto bogatenja družinskih odnosov postane glavna vsakdanja tema razgovorov v družini denar. Ob tem pogosto ni mesta za razmišljanje o razvoju otrokovih interesov, o vključevanju v razne pristočasne dejavnosti, ki so vse preveč povezane z dodatnimi stroški (Hlača, 1995).

4.2 Odzivi posameznika na izgubo zaposlitve

Izguba dela je za posameznika pogosto travmatičen dogodek, saj delo ni le sredstvo za pridobivanje denarja, temveč predstavlja tudi del naše identitete. Pokriva naše socialne potrebe: potrebo po dokazovanju in druženju (Zaletel, 2006, str. 51).

Odzivi na izgubo zaposlitve so močnejši in globlji, kadar se objektivnim dejavnikom pridružijo še osebnostni (Mezinec, 2009). Kadar so osebna samopodoba ter samozaupanje in samospoštovanje zelo močno odvisni od poklicnih potrditev, lahko izguba službe pomeni tako močno izgubo dela sebe, da lahko zamaje ali zruši celotno samopodobo. To velikokrat sproži močne depresivne ali tesnobne občutke in lahko pripelje celo do osebnostnega zloma.

Nekdo, ki mu je služba v breme in ve, da bo zmožni premostiti finančni primanjkljaj do upokojitve, lahko ob izgubi službe čuti celo olajšanje. Lažje se znajdejo tudi izobraženi, mladi, zdravi ljudje, ki zaupajo v svoje sposobnosti in izgubo službe doživljajo kot priložnost za nekaj novega (Resman, 2009).

Bistveno bolj so prizadeti ljudje, ki izgubijo vsa sredstva za preživetje, ki ne morejo več poskrbeti za vzdrževanje in šolanje svojih otrok ter imajo malo možnosti za drugo zaposlitev (Resman, 2009).

V hudo depresijo lahko zapadejo ljudje, ki so vse vložili v kariero in se ne morejo sprijazniti z izgubo pomembnega položaja ali vloge. Veliko izgubo občutijo tudi tisti, ki v domačem okolju nimajo svojih hobijev, nimajo dobrih medosebnih odnosov in so čutili veliko pripadnost delovnemu kolektivu (Resman, 2009).

Nekateri iščejo krivdo pri sebi. Izgubo službe doživljajo kot dokaz lastne nesposobnosti in ničvrednosti. Sebe kot brezposelnega pa doživljajo kot delomrzneža in družbenega parazita. Ljudje, ki se sramujejo brezposelnosti, težko iščejo pomoč pri svojcih, prijateljih, zdravniku ali ZRSZ-ju. Tako ostanejo sami s svojo bolečino. Pri njih je velika nevarnost, da postanejo depresivni, odvisni od alkohola, drog ali anksiolitikov ter naredijo celo samomor (Resman, 2009).

Nekateri pa krivca za izgubo službe iščejo v okolici in brezposelnost doživljajo kot veliko krivico. Pričakujejo, da bo družba poskrbela za njih in da mora nekdo plačati kazen za njihovo trpljenje. Tudi ti iščejo psihiatrično pomoč zaradi razdražljivosti, napetosti, nespečnosti, telesnih bolečin in različnih drugih simptomov (Resman, 2009).

Obstajajo različne razlage o tem, kaj se dogaja s posameznikom, ko postane brezposeln. Podobno teorijo Harissonovi (glej Sliko 1) je opredelil tudi Hill (v Svetlik, 1985, str. 73), ki meni, da brezposelni posameznik preide v tri faze:

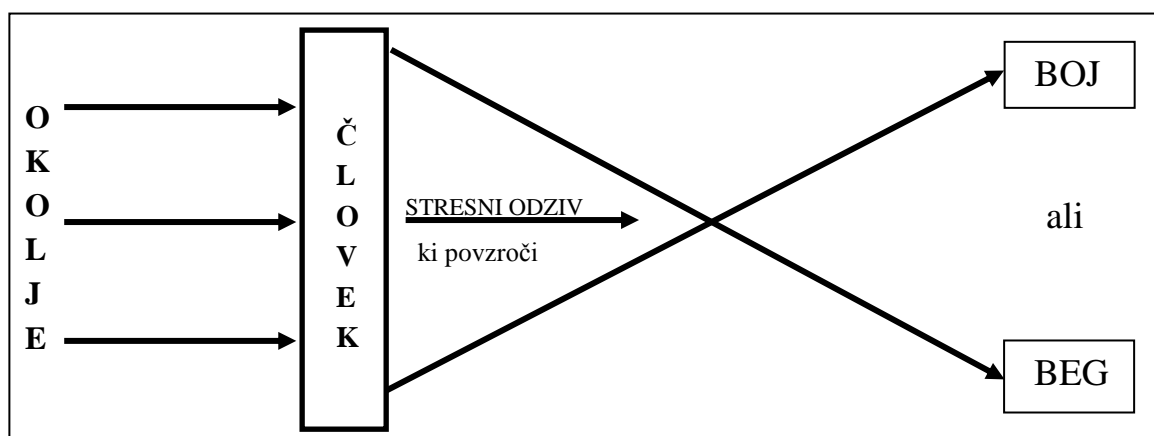
1. faza »prvega odgovora« (pri Harissonovem modelu opredeljena kot šok): ta faza traja nekaj tednov in je lahko zelo boleča, še posebej, če posameznik ni pričakoval brezposelnosti. Posamezniki pa pogosto menijo, da to ni nič posebnega, da so brezposelni le začasno in da bodo hitro našli drugo zaposlitev. To je zanje le dopust, ki ga izkoristijo za različna opravila (hišna opravila, sprehode ipd.). Ob tem začnejo iskati tudi novo zaposlitev;
2. vmesna faza (iz Harissonove teorije optimizem): posamezniki se začnejo zavedati, da njihova brezposelnost ni le krajši dopust. Začne jim primanjkovati prihrankov. Posameznik se vse bolj identificira s statusom brezposelnega in temu primerno tudi prilagaja svoj standard. Lahko postane tudi pasiven, depresiven, začne se podcenjevati in dobivati občutek poklicne in psihološke nesposobnosti. Dela ne išče več intenzivno;
3. faza ustaljene brezposelnosti (pri Harissonovem modelu pesimizem in fatalizem): ta faza nastopi po devetih do dvanajstih mesecih. Posameznik ni več zaskrbljen, ne upa na zaposlitev in si zanjo tudi ne več prizadeva. Skupaj z družino se prilagodi novemu življenjskemu standardu. Delo sicer še išče, vendar ne več z optimizmom. Brezposelni gre skozi proces socialne izolacije, kar pomeni, da izgubi kolege iz službe in nima sredstev, da bi vzdrževal stike.

4.3 Psihološki vidiki ob izgubi zaposlitve

Brezposelni so, bolj kot njihovi kolegi, ki so zaposleni, podvrženi temu, da doživijo psihološke probleme, kot so depresija, tesnoba, psihosomatski simptomi, slabo počutje in nizka samopodoba (Bolger, 2010).

Izguba službe je za posameznika lahko tudi stresna. Stres povzroči takojšnje psihofizične odzive: poveča se izločanje nekaterih hormonov, kot je adrenalin, pospeši se bitje srca in dviga krvni tlak, spreminja se tudi odzivnost kože (glej Sliko 3), (Pačnik, 1995, str. 25).

Slika 3: Shema odziva človeka na strese iz okolja in iz njega samega

Vir: T. Pačnik, Kaj storim, ko ostanem brez službe?, 1995, str. 25.

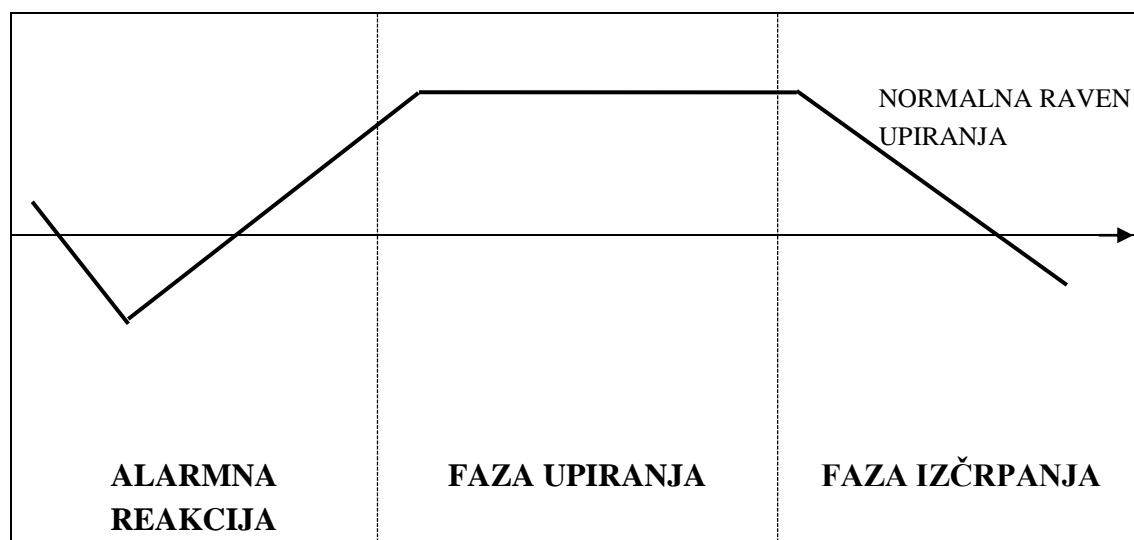
Ljudje zaradi stresa ob izgubi službe nimajo moči, da bi se ustrezno spopadali s težavami. Njihov pogled na resničnost pa je pogosto zamegljen, odzivi na dogodke so prehudi glede na njihovo težo. Tako postanejo čedalje manj sposobni za spopadanje z novimi življenjskimi izzivi, ki so po svoje tudi stresni. Znaki stresa so lahko kognitivni, čustveni, fizični ali vedenjski. Vključujejo: nezmožnost presoje, slab videz, glavobol, pretirano skrb, brezbrižnost, razdražljivost, vrtoglavico, vznemirjenost, utrujenost, nezmožnost sprostitve, občutek osamljenosti, depresijo, bolečine, bolečine v prsih, trzanje obraza, slabotnost, motnje spanja, krče, drisko, zaprtje, depresivnost, žalost, potrnost, strah, pesimizem, poslabšano koncentracijo, pozabljivost, zlorabo alkohola in drog, prenajedanje, povečano kajenje, grizenje nohtov, kričanje, preklinjanje in jok (Pačnik, 1995, str. 26).

Tri faze splošnega prilagoditvenega sindroma pri stresu, ki jih prikazuje Slika 4, so (Pačnik, 1995, str. 26–27):

1. alarmni odziv: najprej se pokažejo telesne spremembe, značilne za prvi odziv na stres. Alarm in mobilizacija pomenita, da se je prizadeti začel zavedati stresa. V tej fazi se

- pospešeno tvori in izloča adrenalin, da se lahko izvede napad (obramba) ali umik. Sočasno izgine upiranje in če je stres zelo močan, lahko pride do smrti;
2. faza upiranja: ta faza sledi, če je daljše izpostavljanje stresu skladno s prilagodljivostjo. Telesne spremembe, značilne za alarmni odziv, izginejo, upiranje se nadaljuje. Faza upiranja pomeni, da se je človek pripravljen boriti proti stresu.
  3. faza izčrpanja: sledi dolgemu izpostavljanju istemu stresu, potem ko poidejo moči prilagajanja. Faza izčrpanja pomeni, da se prizadeti ne more prilagoditi stresu, zato pride do telesnih, duševnih in čustvenih težav, vse rezerve se popolnoma izčrpajo. Pojavijo se znaki avtonomnega živčnega sistema (potenje, povišan utrip itd.). Če se tretja stopnja podaljšuje, so posledice lahko bolezenske. Rana na želodcu, depresija, diabetes, težave s prebavili ali s kardiovaskularnim sistemom in nekatere duševne bolezni. Vnovič se pojavijo alarmni odzivi, toda zdaj so dokončni in pri posamezniku lahko povzročijo nepopravljivo škodo (celo smrt).

Slika 4: Tri faze splošnega prilagoditvenega sindroma pri stresu

Vir: T. Pačnik, Kaj storim, ko ostanem brez službe?, 1995, str. 26–27.

Faza izčrpanja pomeni, da se prizadeti ne more prilagoditi stresu, zato pride do telesnih, duševnih in čustvenih težav.

Stres vodi tudi v depresijo. Depresija je vse pogostejša bolezen v današnjem času, ki jo povzročajo stres in stresne situacije. Pojav depresivnega afekta zaznamujejo občutja žalosti, pomanjkanje poguma, nemir, apatija, občutki manjvrednosti ali nevrednosti, malodušje. Posameznik se zapira vase, počuti se osamljenega in nezaželenega. Primanjkuje mu energije, tako da se ne počuti sposobnega za delo, da bi lahko izboljšal svojo situacijo. Depresiji se lahko pridružijo še anksioznost, razdražljivost in občutja krivde (Wessman & Ricks, 1966).

4.4 Psihično počutje brezposelnih

Številne raziskave kažejo, da brezposelnost pušča dolgotrajnejše posledice na psihični strukturi osebnosti (Pevc, 2012). Spremembe se kažejo v nizki samopodobi, izgubi samozaupanja in samospoštovanja itd. Pojavijo se občutek tesnobe, apatija, obup, slabo počutje in slabše duševno stanje, ki lahko vodijo v depresijo in povečujejo stopnjo samomorilnosti ter poskusov samomora.

Ekonomska kriza in s tem povečanje brezposelnosti sta prinesla povečanje bolezni, ki prizadenejo osrednji živčni sistem. Psihične motnje so povezane z ekonomsko krizo (Pregelj, 2014) in jo tudi soustvarjajo. Poveča se število bolnikov s psihičnimi motnjami, predvsem tistimi, na katere vpliva stres. To so predvsem prilagoditvena motnja in različne oblike depresije. Ekonomska kriza vpliva tudi na povečanje števila primerov samomorilskega vedenja. Pri samomorilskem vedenju je pomemben dejavnik stres, ki ga povzroča okolica.

Najpogostejša psihična motnja, povezana s samomorilnim vedenjem, je depresija. Takšni posamezniki se zaprejo vase, stvari, ki so jih prej veselile, jih ne več, prav tako pa je splošno prisotno slabo razpoloženje, ki se iz dneva v dan le malo spreminja. Zraven se pojavljajo tudi druge težave, kot so motnje spanja, značilna sta zgodnje jutranje prebujanje brez možnosti ponovnega uspanja in jutranja utrujenost, ki je hujša kot zvečer, ko je posameznik šel spati. Prisotni so lahko tudi tesnoba, zaskrbljenost in pomanjkanje apetita, ta pa je lahko tudi pretiran, itd. (Pregelj v Rebernik, 2014).

Na že prisotno psihično motnjo še dodatno vplivajo dodatne obremenitve, kot so družinske katastrofe, dolgotrajna brezposelnost, negotova zaposlitev, možnost izgube službe in tudi pitje alkohola. Vse to povzroča stres, ki vodi do sprememb v delovanju osrednjega živčevja in organizma (Kriza udarila tudi na zdravje: več psihičnih motenj in samomorov, 2014). Brezposelnost pogosto pomeni veliko psihično stisko, kjer se prepletajo občutki krivde, brezupa, sramu in depresivnosti ob nizki samopodobi in nizkem samospoštovanju (Sabadin v Čepin Čander, 2008).

Dolgoročna brezposelnost prinaša tudi spremembo odnosa do dela. Nekateri, ki imajo delo za visoko vrednato, brezposelnost doživijo močno psihično obremenjujoče (Ule, 2008, str. 216). Brezposelnost pušča predvsem psihične posledice na samopodobi, stopnji samospoštovanja in občutku obvladljivosti življenja, zaradi česar se pojavlja več depresivnih razpoloženj. Psihične posledice brezposelnosti se kažejo kot psihosomatske motnje, kot so hipertenzije, glavoboli, ulkusi in alergije, lahko pa ogrožajo fizično zdravje (Ule, Renner, Mencin Čepelak & Tivadar, 2000, str. 49).

Prepletanje socialnih in psihičnih težav je pri brezposelnih ves čas prisotno, še posebej, če brezposelnost postane dolgotrajna.

4.5 Fizično počutje brezposelnih

Zdravje je med najpomembnejšimi razsežnostmi kakovosti življenja. Po eni strani je nezamenljiv osebni vir pri ustvarjanju življenjskih razmer, po drugi pa med najprepričljivejšimi ter celostnimi kazalniki rezultatov kakovostnega življenja (Svetlik, 1995, str. 183).

Brezposelnost in posledično revščina posameznika in njegovo družino velikokrat izključi iz socialne mreže, ki predstavlja referenčni okvir za samopotrjevanje in samospoštovanje. Brezposelni zato sami sebe nizko vrednotijo in spoštujejo, kar se posledično odraža v boleznih, kot so čir na želodcu, glavobol, oslabitev imunskega sistema, depresija in bolezni odvisnosti (Kraševac, 1996, str. 70).

Brezposelnost lahko zelo vpliva na posameznikovo zdravje. Stres, ki ga povzroča brezposelnost, ima velik vpliv na fizično zdravje. Razvijejo se lahko različne kronične bolezni. Ljudje prenehajo s telesno vadbo, se preveč prehranjujejo, preveč kadijo in preveč pijejo. S tem se spodbudi razvoj bolezni, ki bi se jim v običajnih razmerah lahko izognili (Brezposelnost vpliva na diabetes in bolezni srca, 2009).

Raziskave kažejo, da se ljudje, ki doživijo hude stresne obremenitve (kot je na primer izguba službe), tudi vedejo na načine, ki povečujejo verjetnost bolezni in poškodb: uživajo veliko alkohola, cigaret, kave ipd. (Selič, 1999).

Zaradi nizkega standarda oziroma pomanjkanja denarja je tudi prehrana osiromašena. Kupi se lahko le živila slabše kakovosti. Dražja živila (meso, ribe, določena zelenjava in sadje) so na jedilniku redkeje, v nekateri primerih pa celo za kruh in mleko ni in se pojavlja lakota. Hudo je, če moraš preživeti le s kakšnim evrom na dan. Posebno hudo je tudi za starše z otroki, ki ne razumejo, da ne morejo imeti toliko kot sosedomi. Vse to vodi v psihično in fizično izčrpanost in bolezen. Če nastopi še bolezen, pa položaj postane še bolj neizhoden.

5 BREZPOSELNOST V EU IN SLOVENIJI

Aktivno prebivalstvo predstavljajo delovno aktivno prebivalstvo (zaposlene in samozaposlene osebe) in registrirane brezposelne osebe. Zaposlene osebe predstavljajo osebe, ki so v delovnem razmerju pri pravnih in fizičnih osebah (SURS, 2009a). Stopnja brezposelnosti je definirana kot odstotni delež brezposelnih oseb v aktivnem prebivalstvu (SURS, 2009b, str. 220).

Registrirana brezposelnost se meri po številu prijav brezposelnih na zavodih za zaposlovanje (UMAR, 2013, str. 87). Stopnja registrirane brezposelnosti je odstotni delež

registriranih brezposelnih oseb med aktivnim prebivalstvom (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, v nadaljevanju ZRSZ, 2013). Prednost merjenja registrirane brezposelnosti je predvsem ta, da se objavlja mesečno in je objavljena na nacionalni ravni. Slaba stran pa je, da ni mednarodne primerljivosti. Med registrirane brezposelne osebe štejemo tiste, ki (Bregar, Ograjšek & Bavdaž, 2000):

- so na ZRSZ-ju registrirane kot brezposelne osebe,
- nimajo zaposlitve in niso zaposlene,
- niso lastniki ali solastniki podjetja, v katerem bi v zadnjem letu ustvarili dohodek za preživljanje,
- niso lastniki, zakupniki ali uporabniki nepremičnin, s katerimi se preživljajo,
- nimajo nobenih drugih virov rednih dohodkov za preživljanje.

Anketna brezposelnost se meri z obsežno anketo gospodinjstev, katere namen je zbrati podatke o aktivnem prebivalstvu, njegovem številu, sestavi, gibanju in o spremembah na področju aktivnosti prebivalstva. Podatki so pomembni za ugotavljanje stanja in sprememb na trgu dela v Sloveniji (SURs, 2009). Pri merjenju anketne brezposelnosti mora oseba za brezposelnost izpolnjevati naslednje pogoje (UMAR, 2006, str. 87):

- v tednu pred anketiranjem ni opravila niti 1 ure dela za plačilo in ni zaposlena ali samozaposlena,
- je v zadnjih 4 tednih pred anketiranjem aktivno iskala zaposlitev,
- je pripravljena sprejeti delo takoj ali v roku 2 tednov od dneva anketiranja,
- je že našla delo, vendar ga še ne opravlja.

Anketna brezposelnost je mednarodno primerljiva, saj je izpeljana po priporočilih Mednarodne organizacije dela (v nadaljevanju MOD). Prednost je tudi raznovrstnost podatkov, ki jih ponuja. Pomanjkljivost je, da se izvaja samo na območju celotne Slovenije, podatki pa se objavljajo vsako četrletje. Taka raziskava je draga in zahtevna, zato jo je težje izvajati pogosteje.

Ker je merjenje anketne brezposelnosti mednarodno primerljivo, v nadaljevanju obravnavamo le stopnjo anketne brezposelnosti v EU in Sloveniji.

5.1 Brezposelnost v EU

V začetku leta 2000 je bilo v EU-27 približno 20 milijonov brezposelnih (Eurostat, 2011), kar predstavlja 9 % celotne delovne sile. V EU-27 uvrščamo 27 držav članic EU od 1.1.2007. To so: Belgija, Francija, Nemčija, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Danska, Velika Britanija, Irska, Portugalska, Španija, Grčija, Avstrija, Finska, Švedska, Češka,

Estonija, Madžarska, Latvija, Litva, Poljska, Slovaška, Slovenija, Malta, Ciper, Bolgarija, Romunija (Eurostat, 2011).

V prvem četrtnem leta 2001 je stopnja brezposelnosti padla na 8,5 %. Nato je sledilo dolgo obdobje konstantno naraščajoče stopnje brezposelnosti. Ob koncu leta 2004 je število brezposelnih doseglo 21,3 milijona (stopnja brezposelnosti 9,2 %). Leta 2005 se je začelo obdobje upadanja stopnje brezposelnosti, ki je trajalo do prvega četrtnega leta 2008. Takrat je število doseglo 16 milijonov brezposelnih (stopnja brezposelnosti 6,8 %). Zaradi gospodarske krize, ki je nastopila, je sledilo močno naraščanje stopnje brezposelnosti. Med drugim četrtnem leta 2008 in prvo polovico leta 2010 je raven brezposelnih narasla za več kot 7 milijonov, kar je stopnjo brezposelnosti povečalo na 9,7 %. Od leta 2011 do konca leta 2012 se je stopnja brezposelnosti rekordno povečala na 10,7 %, kar pomeni 26 milijonov brezposelnih v EU. Stopnje brezposelnosti v EU v obdobju od leta 2000 do 2011 prikazuje Tabela 1.

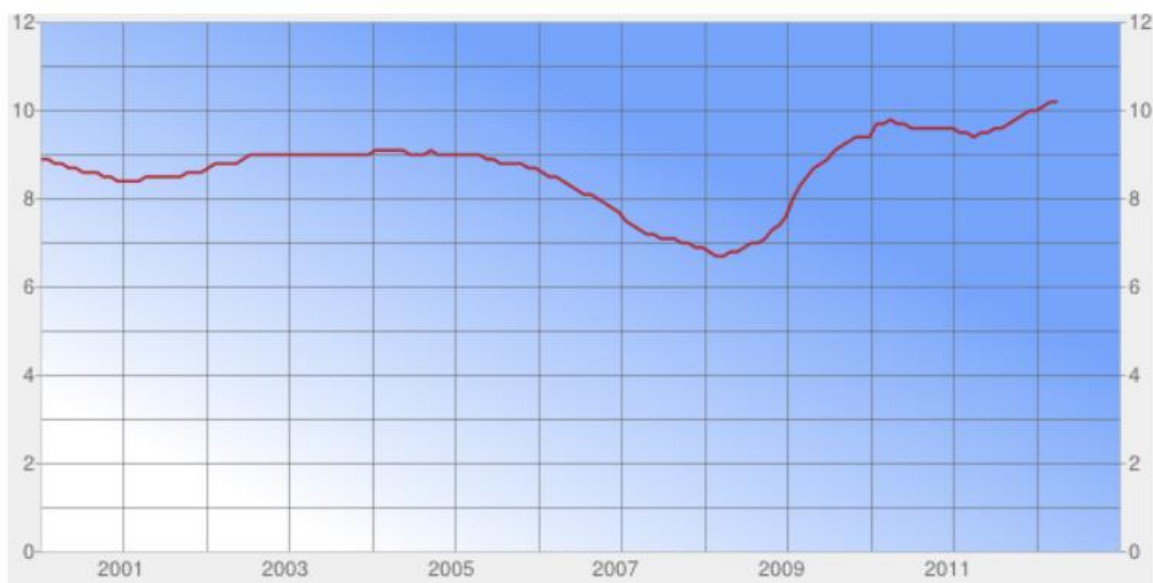
Tabela 1: Stopnja brezposelnosti v EU od leta 2000 do 2011

Leto	Jan.	Feb.	Mar.	Apr.	Maj.	Jun.	Jul.	Avg.	Sep.	Okt.	Nov.	Dec.
2000	8,9	8,9	8,8	8,7	8,7	8,6	8,6	8,6	8,6	8,5	8,5	8,4
2001	8,4	8,4	8,4	8,5	8,5	8,5	8,5	8,5	8,5	8,6	8,6	8,6
2002	8,7	8,8	8,8	8,8	8,8	8,9	9,0	9,0	9,0	9,0	9,0	9,0
2003	9,0	9,0	9,0	9,0	9,0	9,0	9,0	9,0	9,0	9,0	9,0	9,0
2004	9,1	9,1	9,1	9,1	9,1	9,0	9,0	9,0	9,1	9,0	9,0	9,0
2005	9,0	9,0	9,0	9,0	8,9	8,9	8,8	8,8	8,8	8,8	8,7	8,7
2006	8,6	8,5	8,5	8,4	8,3	8,2	8,1	8,1	8,0	7,9	7,8	7,7
2007	7,5	7,4	7,3	7,2	7,2	7,1	7,1	7,1	7,0	7,0	6,9	6,9
2008	6,8	6,7	6,7	6,8	6,8	6,9	7,0	7,0	7,1	7,3	7,4	7,6
2009	8,0	8,3	8,5	8,7	8,8	8,9	9,1	9,2	9,3	9,4	9,4	9,4
2010	9,7	9,7	9,8	9,7	9,7	9,6	9,6	9,6	9,6	9,6	9,6	9,6
2011	9,5	9,5	9,4	9,5	9,5	9,6	9,6	9,7	9,8	9,9	10,0	10,0

Vir: Eurostat, Unemployment statistics, 2011b.

Slika 5 prikazuje gibanje brezposelnosti v EU od leta 2000 do 2012. Razvidno je strmo naraščanje brezposelnosti v letu 2009, ko se je začelo obdobje gospodarske krize.

Slika 5: Gibanje brezposelnosti v EU od leta 2000 do 2012

Vir: Eurostat, Unemployment statistics, 2011b.

V povprečju se je brezposelnost v EU med letoma 2000 in 2011 povečevala. Čeprav se je zaradi gospodarske krize po oživitvi gospodarstva od leta 2003 do 2007 znatno znižala, se je leta 2009 povečala in leta 2010 ustalila na ravneh, višjih od tistih iz leta 2000 (Eurostat, 2011).

Tabela 2: Povprečne stopnje brezposelnosti po državah EU od leta 2001 do 2012

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU-27	8,6	8,9	9,0	9,1	9,0	8,2	7,2	7,1	9,0	9,6	9,7	10,5
Obm. evra	8,1	8,4	8,8	9,0	9,1	8,5	7,6	7,6	9,6	10,1	10,2	11,4
Belgija	6,6	7,5	8,2	8,4	8,5	8,3	7,5	7,0	7,9	8,3	7,2	7,6
Bolgarija	19,5	18,2	13,7	12,1	10,1	9,0	6,9	5,6	6,8	10,2	11,2	12,3
Češka	8,0	7,3	7,8	8,3	7,9	7,2	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7	7,0
Danska	4,5	4,6	5,4	5,5	4,8	3,9	3,8	3,3	6,0	7,4	7,6	7,5
Nemčija	7,6	8,4	9,3	9,8	11,2	10,3	8,7	7,5	7,8	7,1	5,9	5,5
Estonija	12,6	10,3	10,0	9,7	7,9	5,9	4,7	5,5	13,8	16,9	12,5	10,2
Irska	3,9	4,5	4,6	4,5	4,4	4,5	4,9	6,3	11,9	13,7	14,4	14,7
Grčija	10,7	10,3	9,7	10,5	9,9	8,9	8,3	7,7	9,5	12,6	17,7	24,3
Španija	10,3	11,1	11,1	10,6	9,2	8,5	8,3	11,3	18,0	20,1	21,7	25,0
Francija	8,3	8,6	9,0	9,3	9,3	9,2	8,4	7,8	9,5	9,7	9,7	10,2
Italija	9,1	8,6	8,4	8,0	7,7	6,8	6,1	6,7	7,8	8,4	8,4	10,7
Ciper	3,8	3,6	4,1	4,7	5,3	4,6	4,0	3,6	5,3	6,5	7,8	11,9
Latvija	12,9	12,2	10,5	10,4	8,9	6,8	6,0	7,5	17,1	18,7	15,4	14,9
Litva	16,5	13,5	12,5	11,4	8,3	5,6	4,3	5,8	13,7	17,8	15,4	13,3

se nadaljuje

nadaljevanje

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Luksemburg	1,9	2,6	3,8	5,0	4,6	4,6	4,2	4,9	5,1	4,5	4,8	5,1
Madžarska	5,7	5,8	5,9	6,1	7,2	7,5	7,4	7,8	10,0	11,2	10,9	10,9
Malta	7,6	7,5	7,6	7,4	7,2	7,1	6,4	5,9	7,0	6,8	6,5	6,4
Nizozemska	2,5	3,1	4,2	5,1	5,3	4,4	3,6	3,1	3,7	4,5	4,4	5,3
Avstrija	3,6	4,2	4,3	4,9	5,2	4,8	4,4	3,8	4,8	4,4	4,2	4,3
Poljska	18,3	20,0	19,7	19,0	17,8	13,9	9,6	7,1	8,2	9,6	9,7	10,1
Portugalska	4,1	5,1	6,4	6,7	7,7	7,8	8,1	7,7	9,6	11,0	12,9	15,9
Romunija	6,8	8,6	7,0	8,1	7,2	7,3	6,4	5,8	6,9	7,3	7,4	7,0
Slovenija	6,2	6,3	6,7	6,3	6,5	6,0	4,9	4,4	5,9	7,3	8,2	8,9
Slovaška	19,3	18,7	17,6	18,2	16,3	13,4	11,1	9,5	12,0	14,4	13,5	14,0
Finska	9,1	9,1	9,0	8,8	8,4	7,7	6,9	6,4	8,2	8,4	7,8	7,7
Švedska	5,8	6,0	6,6	7,4	7,7	7,1	6,1	6,2	8,3	8,4	7,5	8,0
V. Britanija	5,0	5,1	5,0	4,7	4,8	5,4	5,3	5,6	7,6	7,8	8,0	7,9

Vir: Eurostat, *Unemployment statistics, 2011b*.

Tabela 2 prikazuje, da je visoka brezposelnost največji problem v Grčiji in Španiji. Prav tako imajo visok delež brezposelnosti v Litvi, Latviji, Slovaški, Portugalski, Estoniji in Bolgariji. Hitro raste stopnja brezposelnosti tudi na Irskem, Cipru in Madžarskem. Že desetletje pa bolj ali manj stagnira v Belgiji, na Češkem, Danskem, v Nemčiji, Franciji, na Cipru in Malti, v Luksemburgu, na Nizozemskem in v Avstriji.

5.2 Brezposelnost v Sloveniji

V tem poglavju obravnavamo brezposelnost v Sloveniji z vidika anketne in registrirane stopnje brezposelnosti ter ju primerjamo med seboj. Pri proučevanju obeh načinov zbiranja podatkov lahko opazimo, da prihaja do razlik v podatkih. Anketno brezposelnost v Sloveniji primerjamo tudi s tisto v državah v EU; anketna brezposelnost je namreč mednarodno primerljiva.

5.2.1 Stopnje anketne brezposelnosti v Sloveniji

Stopnja anketne brezposelnosti je od leta 2000 do 2004 precej nihala in se s 6,9 znižala na 6,1 %. V letu 2005 se je stopnja brezposelnosti močno dvignila, in sicer s 6,4 (začetek leta) na 7,1 (konec leta). Nato se je v letu 2006 znižala na 5,4 % ter padala in v letu 2007 dosegla stopnjo 4,9 %. V letu 2008 je bila stopnja v povprečju še nižja, in sicer 4,4 %. Iz predstavljenih podatkov lahko razberemo, da je število brezposelnih po vstopu v EU leta 2004 upadalo vse do leta 2009. V tem obdobju so v svetu vladale ugodne gospodarske razmere, ki so povzročile veliko gospodarsko rast in posledično povečano povpraševanje s strani delodajalcev. Zelo močan porast stopnje brezposelnosti pa je zabeležen v letu 2009, saj se je ta povečala s 4,6 na 6,3 %. Močno naraščanje se je nadaljevalo še v naslednjih

dveh letih in v letu 2011 doseglo stopnjo 8,7 %. Gibanje stopenj anketne brezposelnosti v Sloveniji v obdobju od leta 2000 do 2013 je prikazano v Tabeli 3.

Tabela 3: Stopnje anketne brezposelnosti v Sloveniji od leta 2000 do leta 2011

Leto	Jan.	Feb.	Mar.	Apr.	Maj.	Jun.	Jul.	Avg.	Sep.	Okt.	Nov.	Dec.
2000	6,8	6,8	6,8	7,1	7,2	7,2	7,1	6,8	6,5	6,3	6,2	6,2
2001	6,1	6,0	6,1	6,0	5,9	5,9	5,9	6,0	6,3	6,5	6,8	6,8
2002	6,7	6,6	6,4	6,3	6,3	6,1	6,1	6,3	6,3	6,2	6,3	6,4
2003	6,5	6,7	6,8	6,8	6,8	6,8	6,8	6,9	6,8	6,6	6,5	6,5
2004	6,5	6,5	6,5	6,4	6,4	6,3	6,1	6,2	6,2	6,3	6,2	6,4
2005	6,4	6,5	6,4	6,2	6,0	6,1	6,3	6,5	6,8	7,0	7,1	6,9
2006	6,7	6,5	6,4	6,3	6,2	6,1	5,9	5,8	5,6	5,4	5,5	5,4
2007	5,4	5,3	5,1	5,0	4,9	4,8	4,7	4,6	4,5	4,6	4,6	4,7
2008	4,8	4,7	4,6	4,4	4,5	4,4	4,3	4,2	4,1	4,2	4,2	4,3
2009	4,6	5,0	5,3	5,6	5,8	6,2	6,4	6,4	6,4	6,5	6,4	6,3
2010	6,5	6,7	6,9	7,3	7,4	7,4	7,3	7,4	7,3	7,5	7,6	8,0
2011	8,0	8,0	8,1	8,0	7,9	8,0	8,1	8,1	8,3	8,6	8,7	8,7

Vir: Eurostat, Unemployment statistics, 2011b.

5.2.2 Stopnje registrirane brezposelnosti v Sloveniji

Stopnja registrirane brezposelnosti je po septembru 2008 začela naraščati in v zadnjem četrtletju leta 2009 je že presegla 10 %. Najvišje stopnje brezposelnosti, več kot 12 %, so bile izmerjene v prvem četrtletju leta 2011 in v prvem četrtletju leta 2012 ter decembra 2011 in oktobra 2012. Gibanje stopenj registrirane brezposelnosti vidimo v Tabeli 4.

Tabela 4: Gibanje registrirane brezposelnosti v Sloveniji od leta 2001 do 2013

	Jan.	Feb.	Mar.	Apr.	Maj	Jun.	Jul.	Avg.	Sep.	Okt.	Nov.	Dec.
2001	12,2	12,0	11,8	11,7	11,4	11,1	11,3	11,1	11,3	11,5	11,6	11,8
2002	12,0	11,8	11,7	11,6	11,4	11,3	11,5	11,6	11,7	11,7	11,5	11,3
2003	11,6	11,5	11,3	11,1	10,9	10,8	11,1	11,3	11,2	11,3	11,0	11,0
2004	11,3	11,2	11,1	10,7	10,5	10,2	10,3	10,3	10,3	10,5	10,3	10,4
2005	10,4	10,3	10,2	10,1	9,9	9,8	10,1	10,0	10,0	10,3	10,3	10,2
2006	10,5	10,4	10,1	9,9	9,6	9,3	9,4	9,1	8,8	8,9	8,6	8,6
2007	8,7	8,4	8,1	7,9	7,7	7,5	7,6	7,4	7,2	7,4	7,3	7,3
2008	7,4	7,1	6,9	6,6	6,5	6,4	6,5	6,5	6,3	6,6	6,7	7,0

se nadaljuje

nadaljevanje

	Jan.	Feb.	Mar.	Apr.	Maj	Jun.	Jul.	Avg.	Sep.	Okt.	Nov.	Dec.
2009	7,8	8,2	8,4	8,8	8,9	9,1	9,4	9,4	9,4	10,0	10,1	10,3
2010	10,6	10,7	10,6	10,6	10,5	10,5	10,5	10,6	10,5	10,9	11,1	11,8
2011	12,3	12,3	12,2	11,9	11,6	11,4	11,5	11,5	11,5	11,9	11,9	12,1
2012	12,5	12,4	12,0	11,8	11,6	11,5	11,7	11,6	11,5	12,1	12,2	13,0
2013	13,6	13,6	13,4	13,3	13,0	12,8	12,9	12,8	12,6	13,0	13,0	13,5

Vir: ZRSZ, Gibanje registrirane brezposelnosti v Sloveniji, 2013.

Podatki kažejo, da se stopnja brezposelnosti vse do leta 2008 znižuje. Svetovna kriza je povzročila močan padec gospodarske aktivnosti, ta pa se je odrazil v porastu brezposelnosti v letih 2009 in 2010. Kljub pozitivni gospodarski rasti v letu 2010 je brezposelnost porasla tudi v tem letu, sicer v manjšem obsegu kot prej. Trend naraščanja brezposelnosti se nato iz leta v leto povečuje in težko je predvideti, kdaj se bodo razmere stabilizirale.

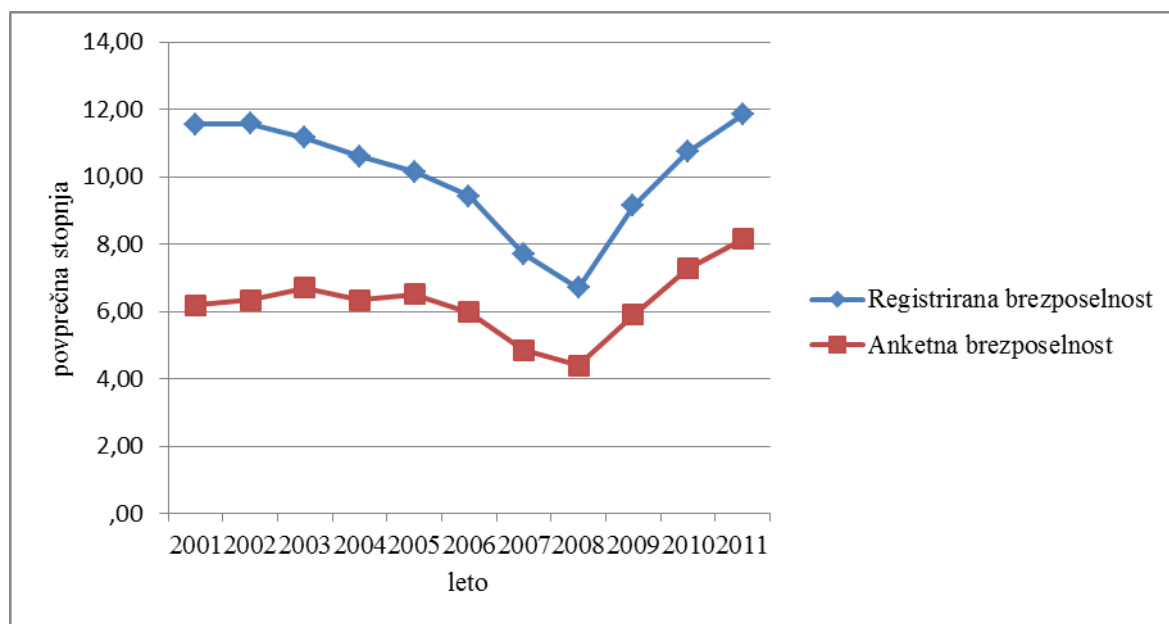
5.2.3 Primerjava anketne in registrirane stopnje brezposelnosti

Registrski in anketni podatki o brezposelnosti se med seboj razlikujejo glede na način zbiranja podatkov in opredelitve kategorij. Veliko ljudi, ki so registrirani kot brezposelne osebe, opravlja priložnostna dela za neposredno plačilo.

Velik razkorak med registrirano in anketno brezposelnostjo je značilnost slovenskega trga delovne sile z relativno visoko socialno varnostjo registriranih brezposelnih oseb. Analiza podatkov, dobljenih z anketo o delovni sili, kaže na to, da določen delež registrirano brezposelnih oseb ne izpolnjuje meril za anketno brezposelnost, saj so nekateri delovno aktivni (običajno na sivem trgu) ali pa so se popolnoma umaknili s trga delovne sile in ne uporabljajo nobenih metod za iskanje zaposlitve (Ignjatović, 2002b).

V grafu na Sliki 6 lahko vidimo, da se stopnji anketne in registrirane stopnje brezposelnosti v Sloveniji bistveno razlikujeta. Skozi obdobje na grafu v letih od 2001 do 2011 vidimo, da je stopnja registrirane brezposelnosti skoraj dvakrat višja od stopnje anketne brezposelnosti.

Slika 6: Primerjava anketne in registrirane brezposelnosti v Sloveniji od leta 2001 do 2011

Vir: ZRSZ, Gibanje registrirane brezposelnosti v Sloveniji, 2013 ter Eurostat, Unemployment statistics, 2011b.

Če primerjamo podatke anketne brezposelnosti s podatki registrirane brezposelnosti, opazimo, da med njima prihaja do razlik, in sicer zato, ker je v gospodarstvu prisotna siva ekonomija, ki zmanjšuje dejansko brezposelnost.

Tudi registrirana brezposelnost ne kaže prave slike. Med prebivalstvom je tudi veliko ljudi, ki iz različnih razlogov niso prijavljeni kot iskalci zaposlitve. Med njimi nekateri tudi ne želijo delati. Nekateri so zaradi različnih vzrokov izbrisani iz evidenc (neaktivnost pri iskanju dela, nesprejetje ponujenega dela).

Dejstvo pa je, da se s povečevanjem brezposelnosti povečuje obseg sive ekonomije. Brezposelni pač skušajo na različne načine preživeti. Dejstvo je tudi, da predstavljajo nelojalno konkurenco podjetjem in zaposlenim.

Brezposelni, ki opravljajo delo na črno, ne prispevajo ne v pokojninsko ne v zdravstveno blagajno. To delo se opravlja predvsem v obliki raznih storitev fizičnim osebam (gradbeništvo). Te storitve so za prejemnike storitev praviloma cenejše kot registrirane in tako ugodnejše, čeprav je kakovost opravljenega dela vprašljiva in tudi jamstva ni.

Podjetjem so velika nelojalna konkurenca, saj morajo ta za vsakega delavca plačati plačo, prispevke, dohodnino, regrese, stroške malice in prevoza ter še veliko drugih stroškov (bolniške, zdravniški pregledi, varstvo pri delu, zaščitna sredstva itd.), kar je za delavca na črno zelo velik prihranek, za državo in nas vse pa velik primanjkljaj.

Podjetja imajo zaradi sive ekonomije toliko manj povpraševanja in dela ter posledično ne morejo zaposliti več delavcev; če se povpraševanje zmanjša, pa celo odpuščajo zaposlene, ki zopet iščejo delo na črno.

5.3 Primerjava stopenj anketne brezposelnosti v Sloveniji in EU

Čeprav stopnja brezposelnosti v Sloveniji narašča, smo se po mednarodno primerljivi stopnji anketne brezposelnosti v letih od 2004 do 2013 ves čas uvrščali pod povprečje celotne EU, vendar smo se v letu 2013 temu povprečju že močno približali. Stopnja anketne brezposelnosti (tj. brezposelnosti po Anketi o delovni sili) je v Sloveniji v letu 2013 znašala 10,1 %, v EU-28 pa v povprečju 10,8 %, medtem ko je ta ob vstopu v EU v letu 2004 v Sloveniji znašala 6,3 %, v EU-25 pa 9,2 % (Pavlin, 2014).

5.3.1 Stopnje anketne brezposelnosti po spolu

V zadnjem obdobju se vedno več pozornosti namenja enakosti med spoloma, vendar je položaj ženske v družbi še vedno zapostavljen, kar se odraža tudi na trgu dela, saj se jim delodajalci raje izognejo, predvsem zaradi skrbi za družino. Gibanje stopnje brezposelnosti po spolu prikazuje Tabela 5. V letu 2000 je bila stopnja brezposelnosti žensk v EU okoli 10 %, moških pa okoli 8 %. Do konca leta 2002 se je ta razlika zmanjšala za 1,5 odstotne točke. Med letoma 2002 in 2007 je razlika ostajala bolj ali manj nespremenjena. V prvem četrtletju 2008 je bila stopnja brezposelnosti najnižja; pri ženskah 7,4 % in pri moških 6,3 %. Nato je začela močno naraščati in konec leta 2012 dosegla stopnjo 10,8 % pri ženskah in 10,7 % pri moških.

Tabela 5: Stopnja brezposelnosti po spolu v EU-27, 2003-2012

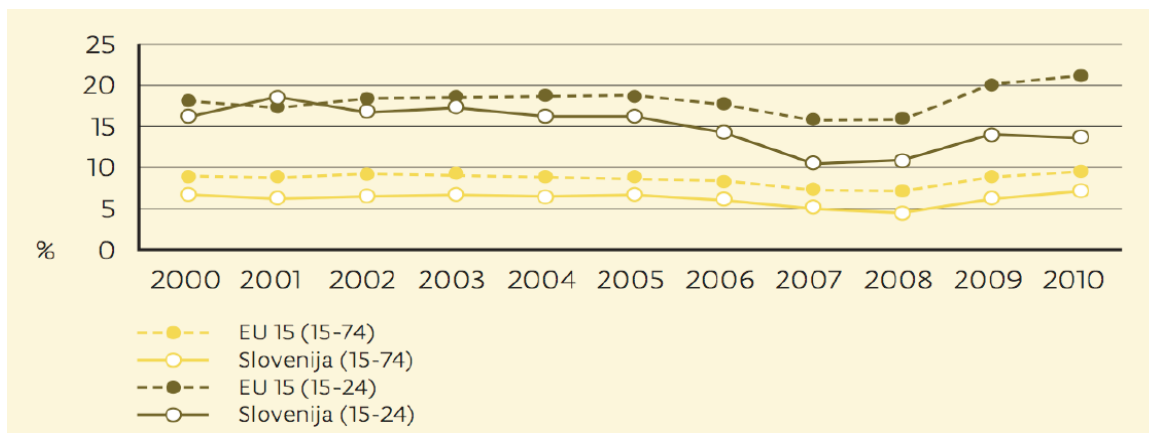
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Moški	8,5	8,6	8,4	7,6	6,6	6,6	9,1	9,7	9,6	10,4
Ženske	9,9	10,1	9,8	9,0	7,9	7,6	8,9	9,6	9,8	10,5

Vir: Eurostat, Unemployment statistics, 2012.

5.3.2 Stopnje anketne brezposelnosti po starosti

Brezposelnost je v večji meri prisotna pri mladih. Razlogov za to je več. Mladi se dlje časa šolajo in na trgu dela niso zanimivi za delodajalce, ker nimajo dovolj izkušenj. Pojavlja se tudi, da se starejši posamezniki, ki že izpolnjujejo pogoje za upokojitev, ne želijo upokojiti. Delo mladim prinaša socialno in ekonomsko samostojnost in je bistveni element v prehodu iz otroštva v odraslost.

Slika 7: Stopnje brezposelnosti starostnih skupin 15–24 let in 15+ v EU-27 in Sloveniji v letih 2000 do 2010

Vir: M., Lavrič et al., Mladina 2010: Družbeni profil mladih v Sloveniji, str. 135

Iz grafa na Sliki 7 je razvidno (v Sloveniji in EU), da je brezposelnost mladih občutno višja v primerjavi s celotnim aktivnim prebivalstvom. Stopnje brezposelnosti mladih so precej višje kot stopnje ostale populacije. Do konca leta 2008 je bila stopnja brezposelnosti mladih približno dvakrat višja kot za celotno populacijo. Dosegla je vrednost 18,1 %. Kot kaže, je gospodarska kriza mlade bolj prizadela kot ostale. Sredi leta 2010 je bila stopnja 20,5 %. Do konca leta 2012 pa se je stopnja brezposelnosti mladih povzpela kar na 23,4 %. Za mlade, ki aktivno sodelujejo na trgu dela, je verjetnost, da bodo brezposelni, dvakrat večja kot za aktivno odraslo prebivalstvo.

Tudi za Slovenijo je značilen že omenjeni (v poglavju Brezposelnost v EU) slabši položaj mladih na trgu delovne sile. Vidimo lahko, da se razlika v stopnjah brezposelnosti med mladimi in ostalo populacijo zmanjšuje. Leta 2000 je bila razlika med obema skupinama 9,6 odstotnih točk, v drugem četrtletju leta 2010 pa le 6,4 odstotne točke.

Če primerjamo stanje v Sloveniji z EU, pa vidimo, da je Slovenija v ugodnejšem položaju, saj je bila stopnja mladih brezposelnih v drugem četrtletju leta 2010 (po občutnem povečanju stopnje v recesiji leta 2009) 13,4 %, v EU pa se je dvignila na 20,5 %.

6 EMPIRIČNA RAZISKAVA O POČUTJU IN VEDENJU BREZPOSELNIH

V empiričnem delu poskušamo poiskati teoretična znanja tudi v dejanskem življenju. Na podlagi opravljene ankete med brezposelnimi spoznavamo vsakdanje življenje brezposelnih, kako se soočajo z vsakodnevnimi stiskami in težavami, kakšno je njihovo

psihično, socialno in finančno stanje ter kako se to odraža na zdravju posameznika. Zanima nas tudi vpliv brezposelnosti na družino in družbo.

6.1 Namen in cilji raziskave

Dandanes se z brezposelnostjo srečujemo na vsakem koraku in veliko ljudi ta problem občuti na lastni koži. Brezposelnost negativno vpliva na vsakega posameznika, ki se z njo sooči, predvsem pa vpliva na njegovo duševno stanje. Posameznik, ki izgubi službo, se počuti nekoristno in družbi v napoto. Pade mu motivacija za doseg ciljev, ki si jih je zastavil v življenju.

Aktualna gospodarska kriza s svojimi številnimi posledicami pomembno vpliva tako na duševno kot fizično zdravje zelo različnih profilov ljudi (Avguštin et al, 2011). V empirični raziskavi želimo spoznati, kako brezposelni živijo, kako se spopadajo s stiskami in težavami, proučiti želimo občutke brezposelnih (psihološki vidik), njihovo socialno in finančno stanje (socialni in finančni vidik), kako se učinek brezposelnosti odraža na zdravstveno stanje brezposelnih in kako njihova brezposelnost vpliva na stanje v družini in v družbi.

Cilji raziskave:

- ugotoviti spremembe v psihološkem počutju brezposelnih,
- ugotoviti zdravstveno stanje brezposelnih,
- ugotoviti socialno stanje brezposelnih,
- ugotoviti finančno stanje brezposelnih,
- spoznati vpliv brezposelnosti na družino in družbo.

6.2 Metodologija

Predstavljena empirična raziskava je deskriptivna, kvantitativna. V raziskavi proučimo brezposelne, in sicer njihovo življenje in počutje. V raziskavi smo uporabili vprašalnik kot merski instrument. Vprašalnik je anonimen, sestavljen iz 19 vprašanj, od katerih se štiri nanašajo na splošne podatke o anketirancih (spol, starost, izobrazba, bivališče). Skozi ostala vprašanja pa proučujemo počutje anketirancev – psihološko počutje (brezposelnih), zdravstveno, socialno, finančno stanje ter vpliv posameznikove brezposelnosti na družino in družbo.

Vprašanja so sestavljena tako, da lahko preverjamo, kar obravnavamo v teoretičnem delu magistrskega dela. Torej nas zanima, kako se brezposelni odzivajo na izgubo službe, kakšno je njihovo počutje, kakšne težave jih pestijo. Vprašalnik je priložen v Prilogi 1.

Anketni vprašalnik je bil razdeljen na zavodu za zaposlovanje v Ajdovščini in Novi Gorici ter objavljen na spletnem naslovu www.mojaanketa.si/anketa/340964386/. Razdeljenih je bilo 100 vprašalnikov. V anketi je sodelovalo 82 udeležencev. Prek spleta je na vprašalnik odgovarjalo 23 udeležencev. Tako je v anketi skupaj sodelovalo 105 udeležencev (brezposelnih).

Anketiranci so vprašalnike izpolnjevali sami. Navodila za odgovarjanje so bila pripisana ob vprašanjih. Anketa je potekala v aprilu 2013 v prostorih zavoda za zaposlovanje v Ajdovščini in Novi Gorici ter prek svetovnega spleta.

Podatki, zbrani z anketiranjem, so urejeni in obdelani ročno. Grafično pa so bili podatki obdelani s programom Microsoft Excel.

6.3 Rezultati

Rezultati ankete so tabelarično in grafično predstavljeni v nadaljevanju. Vidimo lahko, da bolj ali manj potrjujejo teoretična znanja o brezposelnih, ki se soočajo s finančnimi, psihološkimi, socialnimi in z zdravstvenimi težavami.

6.3.1 Struktura anketiranih

V anketiranje je bilo vključenih 105 udeležencev – brezposelnih oseb. Vprašalnik je izpolnjevalo 37 moških (35 %) in 68 žensk (65 %).

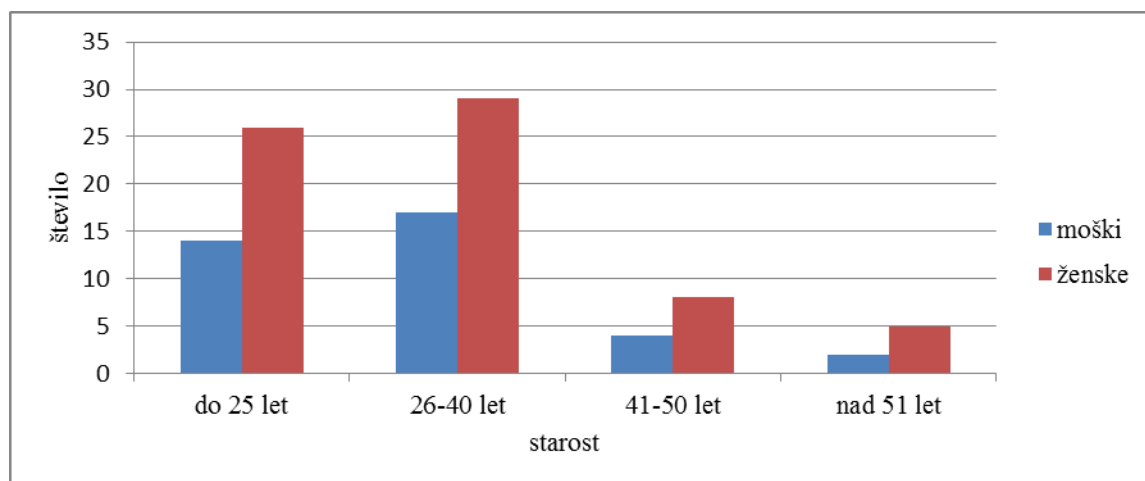
Za potrebe obdelave podatkov so anketiranci porazdeljeni v štiri skupine. Največ anketirancev je starih med 26 in 40 let (44 %). Nekaj manj je starih do 25 let (38 %), sledi delež starih 41–50 let (11 %), najmanj anketirancev pa je starih nad 51 let (7 %). Starostne skupine po spolu so prikazane v Tabeli 6.

Tabela 6: Starostna struktura anketiranih

Starost v letih	Moški	%	Ženske	%	Skupaj	Skupaj v %
Do 25 let	14	38	26	38	40	38
26–40 let	17	46	29	43	46	44
41–50 let	4	11	8	12	12	11
Nad 51 let	2	5	5	7	7	7

Na Sliki 8 lahko vidimo grafični prikaz starostne strukture anketiranih glede na spol. Največ anketirancev je v starostni skupini od 26 do 40 let.

Slika 8: Starostna struktura anketiranih

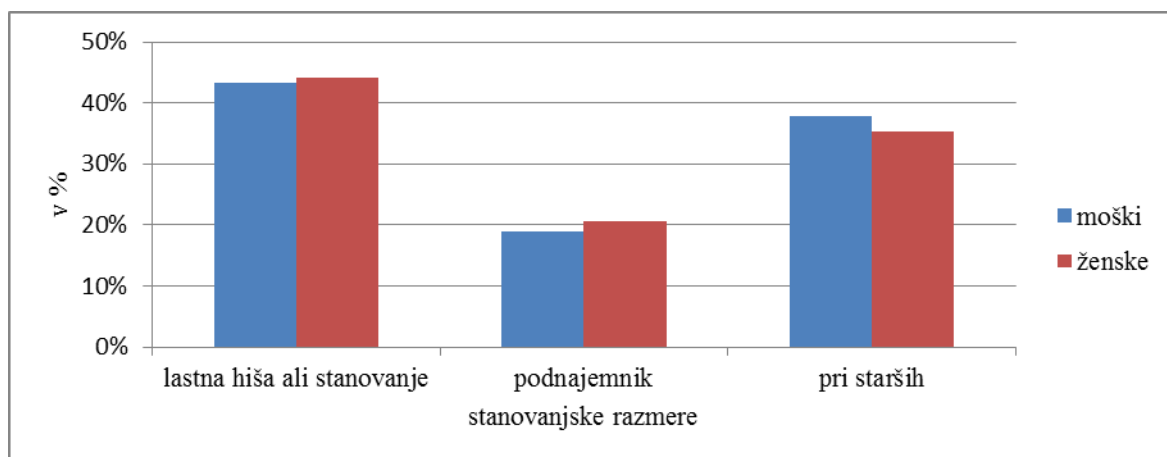
Iz Tabele 7 je razvidno, da ima največ anketirancev poklicno (39 %) in srednješolsko izobrazbo (27 %). Med anketiranci je manjši odstotek oseb s strokovno izobrazbo.

Tabela 7: Izobrazbena struktura anketiranih

Izobrazba	Moški	%	Ženske	%	Skupaj	Skupaj v %
OŠ	9	24	10	15	19	18
SŠ	6	46	22	32	28	27
PK	13	35	28	41	41	39
VŠ	5	14	2	3	7	7
VIS	2	5	1	1	3	3
UNI	2	5	4	6	6	6
MAG/DOK	0	0	1	1	1	1
	37	100	68	100	105	100

Večina anketiranih živi v lastni hiši ali pri starših, kar lahko vidimo v grafu na Sliki 9. To lahko gre pripisati temu, da se je anketa izvajala v manjših krajih, kjer je v okolici veliko podeželja in je podnajemništvo manj zastopano. Podnajemnikov je bilo le 20 % anketiranih.

Slika 9: Struktura anketiranih glede na stanovanjske razmere

6.3.2 Razlogi in trajanje brezposelnosti pri anketirancih

Največ anketiranih je kot razlog brezposelnosti opredelilo status iskalca prve zaposlitve (35 oseb, 33 %). To smo tudi v poglavju 5.3.2 že predvideli, saj je največ brezposelnih mlajših. Veliko anketirancev (26 %) je izgubilo službo zaradi stečaja podjetja, kar je v današnjih časih gospodarske krize kar pogost pojav. Rezultati so prikazani v Tabeli 8. Pod odgovor drugo pa so navedli še zaprtje s.p.-ja (3 osebe), prenehanje podjetja po skrajšanem postopku brez likvidacije (1 oseba) ter prostovoljno prekinitve pogodbe za določen čas (1 oseba).

Tabela 8: Razlog brezposelnosti

		Moški	Ženske	Skupaj	Skupaj
1	Iskalec prve zaposlitve.	12	23	35	33
2	Iztekel delovnega razmerja za določen čas.	4	5	9	9
3	Bil sem opredeljen za trajni presežek.	0	0	0	0
4	Bil sem odpuščen.	7	14	21	20
5	Podjetje je šlo v stečaj.	9	18	27	26
6	Prostovoljno prenehanje del. razmerja.	2	2	4	4
7	Zaradi starosti.	1	3	4	4
8	Invalidnost.	0	0	0	0
9	Drugo.	2	3	5	5

Z raziskavo želimo ugotoviti tudi, koliko časa so anketiranci brezposelni. Trajanje brezposelnosti namreč precej vpliva na počutje posameznika. Počutje, psihično in fizično, se slabša v odvisnosti od časa brezposelnosti.

Podatki o trajanju brezposelnosti so zbrani v Tabeli 9. Podatki so razdeljeni v pet kategorij, in sicer čas brezposelnosti od 1 do 6 mesecev, od 7 do 12 mesecev, od 13 do 18 mesecev,

od 19 do 24 mesecev in več kot 24 mesecev. Izkazalo se je, da je največ anketirancev brezposelnih od 7 do 18 mesecev, in sicer skupaj 56 oseb, kar predstavlja 53 % udeležencev ankete. 24 oseb (23 %) je brezposelnih manj kot 6 mesecev. Iz tabele je tudi razvidno, da je precej brezposelnosti med mladimi, kar lahko pripišemo tudi iskanju prve zaposlitve.

Tabela 9: Trajanje brezposelnosti pri anketirancih, ločeno po spolu in starosti

	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	Skupaj
	Do 25 let		26–40 let		41–50 let		Nad 51 let		
1–6 mes.	6	7	4	6	0	0	0	1	24
7–12 mes.	5	8	6	2	3	4	0	0	28
13–18 mes.	3	7	2	12	1	1	0	2	28
19–24 mes.	0	3	4	6	0	2	1	1	17
Več kot 24 mes.	0	1	1	3	0	1	1	1	8
Skupaj	14	26	17	29	4	8	2	5	105

6.3.3 Aktivnosti in načini iskanja zaposlitve

Iz Tabele 10 lahko razberemo, da zaposlitev najbolj aktivno iščejo mlajši. Najmanj aktivni pri iskanju zaposlitve so starejši, ki so tudi pri delodajalcih na splošno manj iskani.

Tabela 10: Aktivnost pri iskanju zaposlitve

	Zelo aktivno	Aktivno	Manj aktivno	Neaktivno	Skupaj
Do 25 let	22	9	7	2	40
26–40 let	28	11	4	3	46
41–50 let	2	2	5	3	12
Nad 51 let	0	2	2	3	7
Skupaj					105

Iz Tabele 11 je razvidno, da največji delež brezposelnih išče delo v sodelovanju z ZRSZ in s spremljanjem razpisov o prostih delovnih mestih. Drugih pristopov iskanja zaposlitve se brezposelni manj poslužujejo.

Kot drugo so bili opredeljeni še pomoč prijateljev in znancev (6 oseb) ter način »znajdi se« (1 oseba).

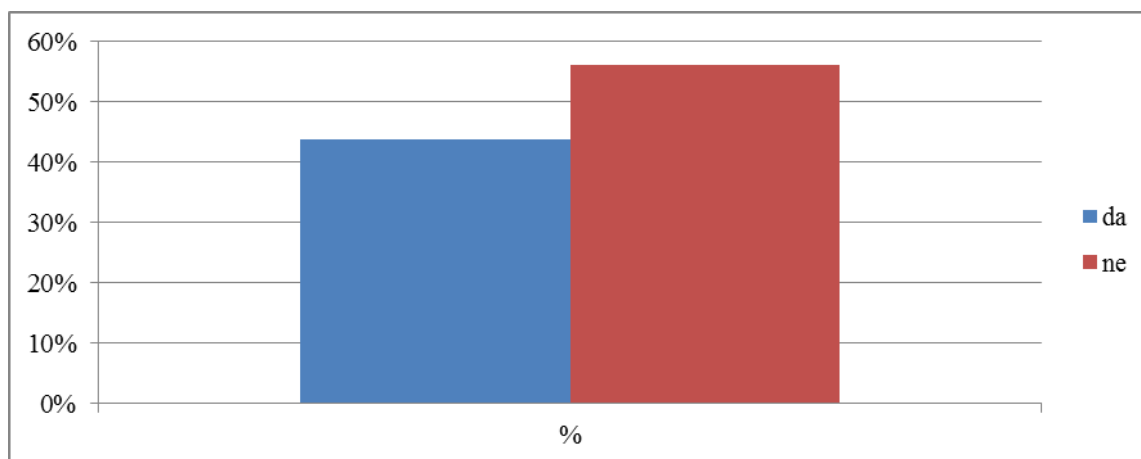
Tabela 11: Načini iskanja zaposlitve

	Moški	%	Ženske	%
Spremljanje razpisov o prostih delovnih mestih	12	32	26	38
Neposreden pristop do podjetij, brez razpisa	3	8	9	13
Sodelovanje z ZRSZ	15	41	22	32
Sodelovanje z zasebnimi zaposlitvenimi agencijami	3	8	8	12
Drugo	4	11	3	4
Skupaj	37	100	68	100

6.3.4 Finančne posledice brezposelnosti za posameznika

Najbolj očitna posledica nezaposlenosti za posameznika je finančno stanje, saj prinaša izgubo rednega dohodka. Iz grafa na Sliki 10 lahko razberemo, da kar 56 % anketiranih ne prejema rednih mesečnih dohodkov, kot so nadomestila in pomoč.

Slika 10: Redni mesečni dohodki

Največji delež anketirancev preživlja zakonec ali partner (30 %). Sledi delež tistih, ki dobivajo nadomestilo za čas brezposelnosti (16 %), tistih, ki jih preživljajo starši (15 %), ter tistih, ki delajo občasno (15 %), kar lahko razberemo iz Tabele 12.

Kot drugo je opredeljen še pasivni prihodek (1 oseba).

Tabela 12: Glavni vir sredstev za preživetje

	Število	%
Socialna podpora	10	10
Denarna pomoč, priznana s strani ZRSZ-ja	9	9

se nadaljuje

nadaljevanje

	Število	%
Nadomestilo za čas brezposelnosti	17	16
Zakonec, partner	31	30
Starši	16	15
Drugi družinski člani	5	5
Občasno delo	16	15
Drugo	1	1
Skupaj	105	100

Brezposelne osebe so primorane paziti na mesečne izdatke, zato so primorane varčevati. Največ anketirancev varčuje pri nakupih opreme, oblačil ipd. (44 %). Veliko se jih omejuje pri nakupih pomembnih stvari (31 %). Pri nakupih hrane se omejuje 13 % anketiranih, 7 % anketiranih pa meni, da živijo v revščini.

Tabela 13: Varčevanje brezposelnih

Ali bi lahko zase trdili, da ...	Število	%
... vam ničesar ne primanjkuje.	2	2
... ste bolj varčni in se omejujete pri pomembnih stvareh.	33	31
... skrbno varčujete in se omejujete pri nakupih opreme, oblačil itd.	46	44
... se močno omejujete pri nakupih hrane.	14	13
... živite v pomanjkanju osnovnih dobrin.	3	3
... živite v revščini.	7	7

Zaradi pomanjkanja finančnih sredstev se morajo brezposelni odrekarati tudi nekaterim dobrinam. Tabela 14 prikazuje vrstni red dobrin, ki se jim brezposelni najbolj odrekajo. Najbolj se odrekajo cigaretam, časopisom in počitnicam, nato oblačilom in obutvi, najmanj pa pijači in hrani. Dejstvo je, da si brezposelni z denarnimi sredstvi pokrijejo le najnujnejše potrebe, ne morejo pa si privoščiti zapravljanja za razvade.

Tabela 14: Odrekanja v času brezposelnosti

1.	Cigaretam
2.	Časopisom
3.	Počitnicam
4.	Obláčilom in obutvi
5.	Pijači
6.	Hrani

6.3.5 Psihično in fizično počutje brezposelnih

Brezposelnost lahko posameznika privede do večjih psihičnih in tudi zdravstvenih težav. Z raziskavo stanj in težav brezposelnih (glej Tabelo 15) želimo prikazati, s kakšnimi težavami se soočajo brezposelni, tako psihičnimi kot zdravstvenimi. Anketa je pokazala, da se anketiranci najbolj soočajo s slabo voljo (73 %), nezainteresiranostjo (70 %) in napetostjo (69 %). V veliki meri se pojavlja tudi povečana splošna utrujenost (49 %). Te ugotovitve kažejo, da se brezposelni v svoji koži ne počutijo najbolje.

Pri kar 63 % anketiranih se pojavljajo težave s srcem, previsok ali prenizek krvni tlak in oteklina na nogah. Pojavljajo se tudi težave s prebavo, želodcem, mehurjem, ledvicami, žolčem, jetri; te težave je navedlo 50 % anketiranih. Pri težavah s prehranjevanjem je bolj prisotno povečanje telesne teže (45 %) kot hujšanje (24 %). Manj (28 %) jih opaza bolečine v ramenih, križu, prsih, rokah in revmatične bolezni.

Pri brezposelnih se pojavlja tudi povečana prepirljivost, saj brezposelnost v posamezniku ustvarja napetost, ki jo mora na nek način sprostiti iz sebe. Prepirljivost pri sebi opazi 40 % anketirancev.

Zanimiv podatek je tudi o ljubosumnosti brezposelnih, ki je sicer zelo osebnega značaja. Znake ljubosumja pri sebi opazi manjši delež anketiranih (39 %).

Čustvena nestabilnost se kaže skozi napetost, skrbi, tesnobo, občutje depresivnosti in negotovosti. Pojavljajo se občutki nezadovoljstva, obžalovanja, nesreče, nemiru, občutljivosti in razdražljivosti. Značilna je tudi pomanjkljiva kontrola. Čustveno nestabilnost pri sebi opazi 32 % anketirancev.

Večjih težav s prekomernim uživanjem alkohola in pretiranim kajenjem ni. To pa verjetno lahko pripišemo varčevanju in odrekanju nekaterim razvadam.

Tabela 15: Stanja in težave, s katerimi se soočajo brezposelni

	Da	%	Ne	%
Nespečnost	34	32	71	68
Splošna utrujenost	51	49	54	51
Glavobol/migrena, vrtoglavice	37	35	68	65
Ljubosumnost	41	39	64	61
Napetost	72	69	33	31
Živčne težave, nemir	46	44	59	56
Tresenje rok	23	22	82	78
Slaba volja	77	73	28	27

se nadaljuje

nadaljevanje

	Da	%	Ne	%
Hujšanje	25	24	80	76
Povečanje telesne teže	47	45	58	55
Prepirljivost	42	40	63	60
Nezainteresiranost	73	70	32	30
Pretirano pitje alkoholnih pijač	14	13	91	87
Pretirano kajenje	20	19	85	81
Čustvena nestabilnost	34	32	71	68
Bolečine v ramenih, križu, prsih, rokah, revmatične bolezni	29	28	76	72
Težave s srcem, previsok/prenizek krvni tlak, otekline na nogah	66	63	39	37
Težave s prebavo, želodcem, mehurjem, ledvicami, žolčem, jetri	53	50	52	50

V Tabeli 16 prikazujemo počutje brezposelnih. Rezultati ankete so tudi pokazali, da se brezposelni počutijo nekoristne (55 %), zapostavljene (56 %) in manjvredne (49 %). Dejstvo, da nič ne zaslužijo, ker nimajo dela, jim povečuje občutek manjvrednosti. Počutijo se tudi nesrečne (53 %).

Brezposelni pri sebi v manjši meri občutijo tudi neosredotočenost (34 %), počutijo se izgubljeno (35 %). 38 % jih normalno uživa vsakdanje stvari. Kljub težavam in počutju, ki ga prinaša brezposelnost, pa se 54 % anketiranih počuti zadovoljivo.

Tabela 16: Počutje brezposelnih

	Da	%	Ne	%
Manjvredno	51	49	54	51
Nekoristno	58	55	47	45
Neosredotočeno	36	34	69	66
Zapostavljeno	59	56	46	44
Izgubljeno	37	35	68	65
Nesrečno in otožno	56	53	49	47
Normalno uživam vsakdanje stvari	40	38	65	62
Počutim se zadovoljivo	57	54	48	46

Brezposelni se velikokrat nizko vrednotijo in spoštujejo, kar se posledično odraža na zdravju. Tabela 17 prikazuje zdravstveno stanje brezposelnih.

Zdravstveno stanje anketirancev je v največji meri zmerno (54 %). Slabše zdravstveno stanje občuti 13 % anketiranih, le 2 % se počutita zelo slabo. 25 % se jih počuti dobro, 6 % pa celo zelo dobro.

Tabela 17: Splošno zdravstveno stanje brezposelnih

	Zelo slabo	Slabo	Zmerno	Dobro	Zelo dobro
Število	2	14	57	26	6
%	2	13	54	25	6

V anketi nas je zanimalo tudi, kako brezposelni preživljajo dneve. To prikazujemo v Tabeli 18.

Brezposelni preživljajo dneve ob naslednjih aktivnostih:

- iskanju zaposlitve: 73 anketiranih aktivno išče zaposlitev povprečno manj kot eno uro, kar predstavlja 70 % anketiranih. Do 3 ure dnevno za iskanje zaposlitve porabi 32 anketiranih (30 %);
- izobraževanju: manj kot eno uro posveti izobraževanju 54 anketiranih (51 %). 44 se jih izobražuje 1–3 ure dnevno (42 %), 7 jih za izobraževanje porabi 4–7 ur (7 %). Veliko anketirancev je bilo mladih, zato predvidevamo, da jim izobraževanje za naprej veliko pomeni;
- družini in družinskih obveznostih: največ, 49 anketiranih (49 %) posveti družini dnevno 1–3 ure. 4–7 ur družini posveti 24 anketiranih (23 %). 17 anketiranih (16 %) z družino preživi 8–12 ur. 15 anketiranih (14 %) z družino preživi manj kot eno uro dnevno;
- spanju: 67 anketiranih (64 %) spi dnevno 8–12 ur. 2 anketirana (2 %) posvetita spanju več kot 12 ur. 36 anketiranih (34 %) dnevno prespi 4–7 ur;
- prijateljih, hobijih, športu, rekreaciji, sprostitvi itd.: tem aktivnostim največji delež – 67 % (t.j. 70 anketiranih) posveti 1–3 ure, 17 anketiranih (16 %) 4–7 ur ter 18 anketiranih (17 %) manj kot eno uro;
- družabnih dejavnostih: 61 anketiranih (58 %) družabnim dejavnostim posveča manj kot eno uro, 43 anketiranih 1–3 ure (41 %);
- opravljanju gospodinjskih dejavnosti: 17 anketiranih (16 %) se ukvarja z gospodinjskimi opravili manj kot eno uro, 56 anketiranih (53 %) tem opravilom posveti 1–3 ure, 30 anketiranih (29 %) 4–7 ur in 2 anketirana (2 %) 8–12 ur;
- nakupovanju: kot je pričakovati, brezposelni najmanj časa dnevno posvetijo nakupovanju. Manj kot eno uro nakupuje 94 anketiranih (90 %), 11 anketiranih (10 %) nakupuje 1–3 ure.

Tabela 18: Dnevne aktivnosti brezposelnih

	Manj kot 1 uro	1–3 ure	4–7 ur	8–12 ur	Več kot 12 ur
Iskanju zaposlitve	73	32	0	0	0
Izobraževanju	54	44	7	0	0
Družini in družinskim obveznostim	6	49	24	17	9
Spanju	0	0	36	67	2
Prijateljem, hobijem, športu, rekreaciji, sprostitvi itd.	18	70	17	0	0
Družabnim dejavnostim	61	43	1	0	0
Opravljanju gospodinjskih opravil	17	56	30	2	0
Nakupovanju	94	11	0	0	0

6.3.6 Posledice brezposelnosti za družino

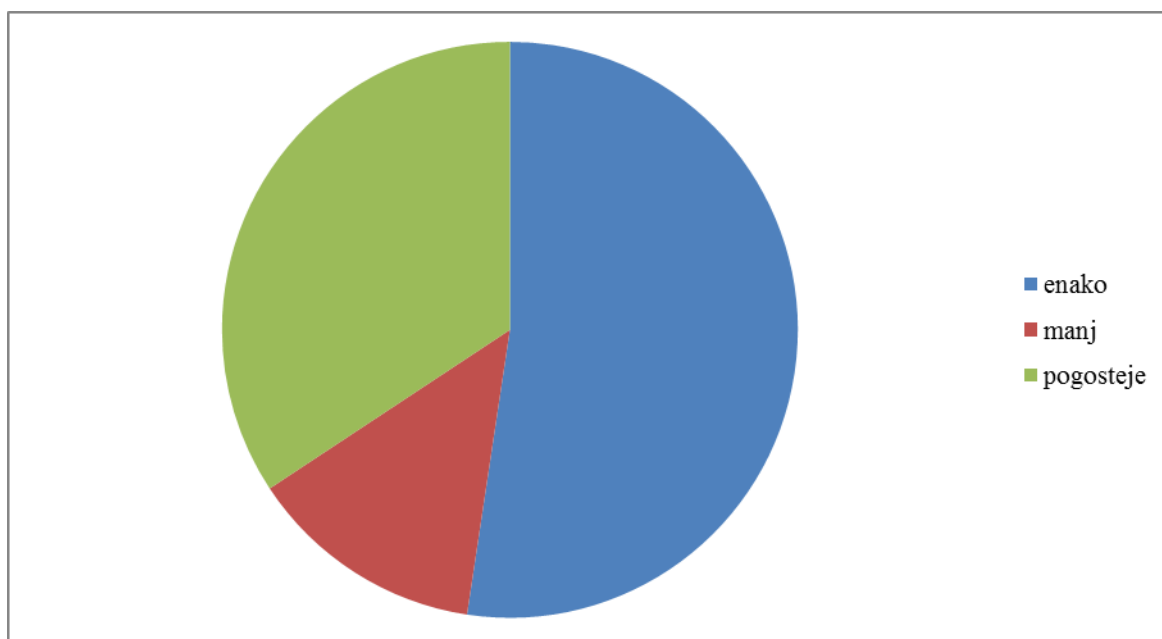
V času brezposelnosti je dobro, da si družina stoji ob strani ter si med seboj pomaga, bodisi finančno bodisi s spodbujanjem za »boljši jutri«. Anketa je pokazala, da so odnosi v družini v največjem deležu zmerni (68 %) in dobri (27 %). Deleže prikazuje Tabela 19.

Tabela 19: Odnosi v družini v času brezposelnosti

	Zelo slabi	Slabi	Zmerni	Dobri	Zelo dobri
Število	0	2	71	28	4
%	0	2	68	27	4

V družinah prav tako ne prihaja do nesoglasij pogosteje kot pred stanjem brezposelnosti. V 52 % prihaja do nesoglasij v istem obsegu kot pred brezposelnostjo. Le v 34 % pogosteje prihaja do nesoglasij (glej Sliko 11).

Slika 11: Nesoglasja v družini

6.4 Razprava o rezultatih

Cilj raziskave je pridobljeno teoretično znanje in spoznanja preveriti tudi v dejanskem življenju, pri čemer smo si pomagali z anketo med brezposelnimi osebami. Z vprašalnikom smo skušali spoznati spremembe, ki se dogajajo brezposelnim, in sicer v psihološkem počutju, zdravju, na socialnem in finančnem področju, ter vpliv brezposelnosti na družino in družbo.

Največji delež anketiranih je v starostni skupini od 26 do 40 let s srednješolsko izobrazbo. Iz rezultatov ankete je prav tako razvidno, da je največji delež brezposelnih iskalcev prve zaposlitve. Iz tega lahko sklepamo, da mladi težje dobijo prvo zaposlitev, saj nimajo delovnih izkušenj ali pa uspešno/neuspešno nadaljujejo šolanje in s tem prvo zaposlitev prelagajo na kasnejši čas. S tem si delajo škodo, saj postajajo starejši, brez delovnih izkušenj in s tem »neprivlačni« za delodajalce. Ostanejo tudi brez prepotrebne delovne dobe za upokojevanje.

Iz ankete lahko razberemo tudi, da ta skupina (od 26 do 40 let) tudi najbolj intenzivno išče zaposlitev. V tem starostnem obdobju posamezniki najbolj potrebujejo denarna sredstva, saj si ustvarjajo družino ter urejajo bivališče in standard. Anketa je pokazala, da velik delež mladine živi pri starših, saj brez denarnih sredstev ne morejo zaživeti »na svojem«. Več kot polovica anketiranih ne prejema rednih mesečnih dohodkov, zato so v veliki meri odvisni od pomoči drugih (največ od zakoncev oziroma partnerjev in staršev).

Brezposelnost poslabša kakovost življenja, saj morajo brezposelni veliko varčevati in se odrekaati nekaterim dobrinam in razvadam, saj denar potrebujejo za življenjsko bolj pomembne potrebščine. Najprej si morajo zagotoviti osnovne življenjske potrebščine, šele kasneje lahko denar trošijo za razvade in luksuzne dobrine.

Kot ugotovljeno že v teoretičnem delu, številne raziskave kažejo, da brezposelnost pušča dolgotrajnejše posledice na psihičnem in fizičnem počutju posameznikov. Pojavljajo se slabo počutje, obup, motnje spanja, stres, brezup, sram, depresivnost, prepirljivost ipd. Prav tako se jim poslabša zdravstveno stanje. Brezposelni se zato pogosto srečujejo s težavami s srcem, želodcem ipd. Te hude stresne obremenitve ob izgubi službe povzročajo tudi, da se posamezniki začnejo zatekati k alkoholu, cigaretam, kavi, celo tabletam in drugim opiatom ipd. Iz rezultatov ankete lahko razberemo, da se v največji meri pojavljajo utrujenost, napetost, slaba volja, nezainteresiranost, težave s srcem, prebavo in mehurjem. Majhen odstotek anketiranih se zateka k alkoholu in kajenju, kar lahko pripišemo bodisi varčevanju bodisi želji po bolj zdravem življenju, kljub vsem posledicam, ki jim jih povzroča brezposelnost. Takšen izid ankete pa lahko pripišemo tudi temu, da so se anketiranci odločili za družbeno bolj sprejemljive odgovore. Ker je šlo za občutljivo temo anketiranja, so bili morda bolj zadržani pri podajanju odgovorov in so želeli svoje težave zadržati zase. Mogoče pa težav pri sebi ne občutijo oziroma si ne priznajo, da so prisotne.

Čeprav jih vsakodnevno pestijo razne težave, jih kar več kot polovica meni, da se počutijo zadovoljivo in normalno uživajo vsakdanje stvari. Nekoliko bolj sta prisotni nekoristnost in zapostavljenost. Prav tako zelo majhen odstotek meni, da je njihovo zdravstveno stanje slabo. Več kot polovica jih meni, da je njihovo zdravstveno stanje zmerno oziroma dobro.

Z anketo smo želeli preveriti tudi socialni vidik brezposelnosti. Ko posameznik izgubi zaposlitev, izgubi velik del socialnih stikov. Izgubi stike s sodelavci, zapre se pred prijatelji in znanci. Poveča se število razpadov družin, umika se iz družbe. Zaradi hudih stisk ima veliko časa, ki ga ne zna izkoristiti. Anketa je pokazala, da brezposelni največ dnevnega časa namenijo družini in družinskim obveznostim ter opravljanju gospodinjstskih opravil. Velik delež se jih tudi dodatno izobražuje. Prav tako nekaj časa namenijo tudi družabnim dejavnostim. Mogoče se na družabnem področju udeležujejo le cenovno ugodnejših ali brezplačnih prireditev. V manjši meri pa se posvečajo iskanju zaposlitve in nakupovanju. Iz teh rezultatov lahko vidimo, da se brezposelni ne zaprejo popolnoma »za štiri stene«, ampak se posvečajo tudi družini in prijateljem. Prav tako odnose v družini ocenjujejo kot zmerne oziroma dobre. Nesoglasja v družini niso nič pogostejša kot pred brezposelnostjo.

Kot vidimo, so teoretična znanja in raziskave, opredeljene v prvem delu, potrjeni v večji meri z vseh zastavljenih vidikov. Razhajanja opazimo pri psihičnem in socialnem vidiku ter družabnosti. Mogoče je do tega prišlo, ker je raziskava potekala bolj med posamezniki s podeželja, kjer je življenje na splošno bolj odprto in družabno kot v mestih. Ljudje so med seboj bolj povezani in se več družijo. Na podeželju imajo več možnosti, da se ukvarjajo z

delom v naravi (vrtičkarstvo). So v stiku z naravo, kar ugodno vpliva na psihično počutje in s tem tudi na zdravstveno stanje posameznikov.

7 PREDLOGI ZA ZMANJŠANJE NEGATIVNIH UČINKOV IZGUBE ZAPOSLOTITVE

Brezposelnost je nedvomno eden bolj perečih ekonomskih in socialnih problemov sodobne družbe, ki pesti gospodarstvo vsake države. Izguba dela za vsakega posameznika pomeni resen problem. Brezposelnost slabo vpliva tako na psihično kot fizično stanje brezposelne osebe. Povzroča psihične motnje, zmanjšano samospoštovanje, zmanjšano zadovoljstvo z življenjem, občutje nemoči ipd. Brezposelnost prav tako vpliva na zdravje posameznika in s tem pogojene psihosomatske motnje.

Človek svojo identiteto gradi na delu, poklicni vlogi in z njo povezani družbeni kakovosti. Posameznik z izgubo dela izgubi podlago, na kateri je gradil svoje delovno, osebno in družbeno življenje.

Brezposelne je zato treba spodbujati in motivirati, da se trudijo, da bi našli zaposlitev. Pomembno je, da se jih ne zapostavi, saj jim že brezposelnost prinaša veliko negativnih posledic. Brezposelni morajo napisati čim več prošenj za zaposlitev in se skrbno pripraviti na zaposlitvene razgovore. Pri iskanju zaposlitve morajo vztrajati, tudi če dobijo precej zavrnjenih prošenj.

Tako za mlade kot starejše je pomembno, da se stalno izobražujejo in strokovno usposablajo. Razvoj tehnologije in tehnoloških procesov je vse hitrejši, s tem tudi konkurenca na trgu dela in večje so zahteve delodajalcev. Čeprav je v času brezposelnosti težko, je pomembno vlagati tudi v pridobivanje dodatnih znanj.

Izobraževanje sicer ne more rešiti problema brezposelnosti, lahko pa je pomemben del strategije urejanja problemov brezposelnosti, ki ob drugih gospodarskih in političnih ukrepih ublaži in odpravlja številne negativne posledice tega pojava.

Izobraževanje lahko brezposelni osebi pomaga, da (Vilič Klenovšek, 1993, str. 32):

- bolje razume položaj,
- »pobegne« iz brezposelnosti in se ponovno zaposli,
- izkoristi svoj položaj kot priložnost za odkrivanje novih možnosti delovnega in osebnega razvoja.

Brezposelni imajo pogosto negativno stališče do izobraževanja. Takim posameznikom je treba ustrezno svetovati in jih usmeriti v izobraževanje. Svetovanje omogoča, da

posameznik v izobraževanju vidi možnost, da lahko nekaj spremeni, da lahko napreduje, da si pridobi samozavest in zaupanje vase.

Velik problem med brezposelnimi predstavljajo mladi, ki iščejo svojo prvo zaposlitev, brez delovnih izkušenj. ZRSZ mladim iskalcem zaposlitve nudi številne programe in ukrepe; delavnice za informiranje in motiviranje glede reševanja brezposelnosti, delavnice za iskanje zaposlitve, poklicno svetovanje ipd.

Starejši težje dobijo novo zaposlitev. Prej se niso dodatno usposabljali in nimajo novih znanj, ki bi jih lahko uporabili za naprej. Pri njih je pomembno, da si pridobijo nova znanja, da lahko na trgu dela konkurirajo ostalim. Večina starejših pa ni motivirana za pridobivanje novih znanj in izkušenj ter prekvalifikacij. Oklepajo se svojega dosedanjega znanja in poklica ter tako nimajo možnosti pridobiti nove zaposlitve. Pri iskanju zaposlitve sta pomembna predvsem prilagajanje nastalim razmeram in sprejemanje novih izzivov in priložnosti.

Država pomaga pri zmanjševanju brezposelnosti z raznimi ukrepi aktivne politike, na primer s subvencijami delodajalcem, s subvencijami za spodbujanje samozaposlitve, z uvajanjem javnih del, s strokovnimi in poklicnimi izobraževanji ter strokovnimi svetovanji. Z ukrepi aktivne politike zaposlovanja ima možnost spreminjati pogoje na trgu delovne sile in vplivati na njegovo strukturo. Med tovrstne ukrepe sodijo delovanje javnih zavodov za zaposlovanje, poklicno usposabljanje brezposelnih in zaposlenih, potencialno presežnih delavcev, ukrepi za mladino, subvencionirano zaposlovanje v zasebnem sektorju, podpora pri samozaposlovanju in neposredno ustvarjanje novih delovnih mest v javnem sektorju ali neprofitnih organizacijah – javna dela ter različni ukrepi za invalide. Pasivna politika zaposlovanja pa predstavlja ukrepe, namenjene predvsem zagotavljanju socialne varnosti brezposelnih oseb v času njihove brezposelnosti: denarna nadomestila in denarne pomoči ter predčasno upokojevanje (Ignjatović, 2002).

Glede na to, da se brezposelni spopadajo s hujšimi osebnostnimi stiskami, bi bilo treba širiti tudi mrežo svetovanj, ne le tega, kako priti do službe, ampak tudi, kako se spopadati s stanjem brezposelnosti ter kako uspešno premagovati stiske in stres, da ne zapadejo v depresijo. Oblikovati je treba čim več skupin za samopomoč.

Ob nastopu brezposelnosti je pomembno, da posameznik čuti podporo družine, ki mu omili občutke krivde in nemoči. Pomembno je, da podpora ni le finančna, pač pa tudi moralna in socialna. Ko si posameznik ne more pomagati sam in pomoč družine ne zadošča, je prav, da poišče strokovno pomoč, denimo v pogovoru ali psihoterapiji. Tovrstna pomoč pa za mnoge brezposelne ni dostopna. Obstajajo tudi brezplačna svetovanja, vendar so čakalne dobe dolge. V tako kritičnem obdobju bi lahko ureditev svetovalnega področja marsikomu rešila življenje (Pevc, 2012).

SKLEP

Delo je naša temeljna povezava z realnostjo, je vir človekove identitete. Zaposlitev nam pomeni poglavitni vir dohodka. Poleg tega nas vključuje v delovno in bivalno okolje ter predstavlja pomembno možnost za družbeno napredovanje.

Brezposelnost je eden izmed najbolj aktualnih problemov sodobnega časa. Prisotna je v vseh sodobnih družbah, tako v razvitem kot nerazvitem svetu ter v deželah v razvoju. Brezposelnost nastane kot rezultat več dejavnikov, najpogosteje kot neskladje med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili.

Izguba zaposlitve je ne glede na življenjsko obdobje za vsakega posameznika izvor velikega stresa, toliko bolj, če je bila nepričakovana. Med brezposelnimi so se znašli tudi tisti, ki so imeli varno in zanesljivo zaposlitev, ter številni mladi, ki kljub končani srednji ali visokošolski izobrazbi niso uspeli dobiti zaposlitve. V starejših življenjskih obdobjih je situacija težja, saj starejše generacije niso bile navajene tolikšnih kadrovskih zamenjav. Pomembno je, da se ustrezno soočimo z izgubo zaposlitve, jo sprejmemo kot del življenja in aktivno začnemo iskati rešitev za nastalo situacijo. Za ponovno zaposlitev največ naredimo sami, saj ne moremo pričakovati, da nam kdo namesto nas išče zaposlitev. Dejstvo je, da imajo ravno mladi največ ambicij in motivacije, da najdejo službo. Problem so največkrat delovne izkušnje, ki jih nimajo. Potrebno je večje prilagajanje nastali situaciji. Zavedati se moramo, da so časi, ko si imel eno varno zaposlitev vse življenje, minili, in da se je treba stalno izobraževati in iskati nove izzive (Milovanovič, 2008).

V magistrskem delu smo prikazali, kako brezposelnost vpliva na počutje in vedenje posameznikov ter opredelili vzroke za nastanek brezposelnosti. Izpostavili smo predvsem glavne vzroke, kot so gospodarska kriza, globalizacija in selitev proizvodnje, uvajanje novih tehnologij, zniževanje stroškov zaradi naraščanja konkurenčnosti, slabe managerske odločitve in rast prebivalstva.

Brezposelni so podvrženi psihosocialnim problemom, soočajo se z depresijo, s tesnobo, slabim počutjem in stresom. Brezposelni se počutijo odrinjene in nesposobne ter se pogosteje srečujejo s poslabšanim zdravstvenim stanjem. Brezposelnost in posledično revščina posameznika in njegovo družino velikokrat izključi iz socialne mreže.

Analizirali smo gibanje brezposelnosti v EU in Sloveniji v zadnjem desetletju. Ugotovitev kažejo, da se stopnja brezposelnosti iz leta v leto viša. Najbolj očitno se je začela višati v letu 2009, ko je nastopila svetovna gospodarska kriza, ki se iz leta v leto pogloblja.

V empiričnem delu smo poskušali teoretična dejstva prikazati skozi izkustva brezposelnih oseb. Anketa med brezposelnimi je pokazala, da se brezposelni res soočajo s težavami,

opredeljenimi v teoretičnem delu magistrskega dela. Poleg finančnih težav pri sebi opazajo tudi socialne, psihične in zdravstvene težave.

Ob koncu magistrskega dela smo poskusili podati predloge, kako zmanjšati negativne učinke izgube zaposlitve. Najpomembneje je, da imajo brezposelni ob sebi dobro podporo bližnjih in da se v tej situaciji ne počutijo same in odrinjene. Treba jih je spodbujati in motivirati, da bodo vztrajali pri iskanju zaposlitve, da se bodo mogoče dodatno izobraževali, če bo to potrebno, in se vključevali v razna svetovanja tako na področju iskanja zaposlitve kot tudi pri soočanju s težavami, ki jih prinaša brezposelnost.

LITERATURA IN VIRI

1. Ahearn, R. J. (2012). Globalization, Worker Insecurity, and Policy Approaches. Najdeno 4. junija 2013 na spletnem naslovu <http://www.fas.org/sgp/crs/misc/RL34091.pdf>
2. Argyle, M. (1992). *The Social Psychology of Everyday Life*. London: Routledge.
3. Ashton, D. N. (1986). *Unemployment under Capitalism, The sociology of British & American labour markets*. Brighton: Greenwood Publishing Group.
4. Avguštin Avčin, B., Novak Šarotar, B., & Užmah Kučina, A. (2011). »Izguba službe se v psihološkem doživljanju kaže kot oblika žalovanja«. Najdeno 17. marca 2011 na spletnem naslovu http://www.mladina.si/mednik/200915/izguba_sluzbe_se_v_psihologskem_dozivljanju_kaze_kot_oblika_zalovanja
5. Bagon, J., Gorišek, K., Kejžar, I., Konrad, E., Možina, S., Terpin, M., & Tivadar, M. (1991). *Poti do dela in zaposlitve: vodič za brezposelne in zaposlene*. Kraj: Panta Rhei, d. o. o.
6. Barlett, A. C. (2002). *Ghosal Sumantra: Transnational Management*. Boston: McGraw-Hill.
7. Belčič, F. (2002). *Proces zaposlovanja kadrov*. Kranj: Moderna organizacija.
8. Bhagwati, J. N. (2005). *In defense of globalization*. New York: Oxford University Press.
9. Bernik, J., Kmet, J., Berginc, J., Mejaš, N. & Pšeničny, V. (2000). *Management in vodenje*. Portorož: Visoka strokovna šola za podjetništvo.
10. Bohak, J. (1982). Psihofiziološki vidiki brezposelnosti. *Znamenje*, vol. XXI (6), od 516 do 527.
11. Bolger, K. (2010). *Psychological Effects of Unemployment and Underemployment*. Najdeno 18. junija 2013 na spletni strani [http://www.apa.org/about/gr/index.aspx?__utma=12968039.96699606.1369465190.1369465190.1369465190.1&__utmb=12968039.0.10.1369465190&__utmc=12968039&__utmz=12968039.1369465190.1.1.utmcsr=\(direct\)|utmccn=\(direct\)|utmcmd=\(none\)&__utmv=-&__utmik=165564479](http://www.apa.org/about/gr/index.aspx?__utma=12968039.96699606.1369465190.1369465190.1369465190.1&__utmb=12968039.0.10.1369465190&__utmc=12968039&__utmz=12968039.1369465190.1.1.utmcsr=(direct)|utmccn=(direct)|utmcmd=(none)&__utmv=-&__utmik=165564479)
12. Bregar, L., Ograjšek, I., & Bavdaž, M. (2000). *Ekonomska statistika 2000*. Kranj: Ekonomska organizacija.
13. Bregar, L., Ograjšek, I., & Bavdaž, M. (2004). *Ekonomska statistika 2000*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
14. *Brezposelnost vpliva na diabetes in bolezni srca*. (2009). Najdeno 4. junija 2013 na spletnem naslovu <http://lifestyle.ena.com/Zdravje/Zdravo-zivljenje/Brezposelnost-vpliva-na-diabetes-in-bolezni-srca.html>
15. *Cene SLONEP junij 2008: cene stanovanj*. (2008). Najdeno 18. marca 2014 na spletnem naslovu <http://www.slonep.net/info/cene-nepremicnin/novice/cene-slonep-junij-2008-cene-stanovanj>
16. Cink, T. (2001,40). Stres kot funkcija kulture. *Socialno delo*, vol. 40, (1), od 43 do 57.

17. Čepin Čander, M. (2008). Brezposelnost kruši samopodobo in uničuje družine. Najdeno 21. aprila 2013 na spletnem naslovu <http://www.dnevnik.si/slovenija/1042230305>
18. Davidmann, M. (2009). The Social Costs of Unemployment. Najdeno 18. junija 2013 na spletni strani <http://www.solhaam.org/index.html>
19. Dubrovski, D. (2000). *Krizni management* (2. dopolnjena izd.). Koper: Visoka šola za management.
20. Evropska komisija. (2010). Uredbe Evropskega parlamenta in sveta o Evropskem sistemu nacionalnih in regionalnih računov v Evropski uniji. Najdeno 13. februarja 2012 na spletnem naslovu <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0774%2861%29:FIN:SL:PDF>
21. Eurostat. (2011a). Trajnostni razvoj v Evropski uniji: Poročilo o spremljanju strategije za trajnostni razvoj EU iz leta 2011. Najdeno 4. junija 2013 na spletnem naslovu http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/224-SL/SL/224-SL-SL.PDF
22. Eurostat. (2011b). Unemployment statistics. Najdeno 4. junija 2013 na spletnem naslovu <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>
23. Eurostat. (2012). Unemployment statistics. Najdeno 4. Junija 2013 na spletnem naslovu http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics
24. Findeisen, D. (1993). Splošne značilnosti brezposelnih. V *Izobraževanje brezposelnih, II. del: zbornik (str. od 21 do 35)*. Ljubljana: Andragoški center republike Slovenije.
25. Gabrovšek, T. (2008). Psihološki vidiki brezposelnosti. Najdeno 10. februarja 2013 na spletnem naslovu http://www.zaposlitev.net/delo.php?m=iskalci&a=karierni_center&a2=clanek&idb=252&prin.t
26. Haralambos, M., & Holborn, M. (2001). *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.
27. Hlača, I. (1995). Brezposelnost in njen vpliv na družino in šoloobvezne otroke. *Vzgoja in izobraževanje*, vol. 26 (2), od 26 do 27.
28. Ignjatović, M. (2002a). *Družbene posledice povečanja prožnosti trga delovne sile*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
29. Ignjatović, M. (2002b). Trg delovne sile v Sloveniji v devetdesetih letih 20. Stoletja. V Svetlik, I., Glazer, J., Kajzer, A. & Trbanc, M., *Politika zaposlovanja* (str. 12-30). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
30. Jaklič, M. (2002). *Poslovno okolje podjetja* (2. izd.). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
31. Kavčič, B. (1987). *Sociologija dela*. Ljubljana: Delavska enotnost.
32. Kimberly, A. 2010. What Causes Unemployment? Najdeno 20. junija 2013 na spletnem naslovu <http://useconomy.about.com/u/ua/economicindicators/unemployment-survive.02.htm>
33. Kocbek, D. (2010). Mladina: Selitev proizvodnje na tuje. Najdeno 12. januarja 2014 na spletnem naslovu <http://www.mladina.si/52556/selitev-proizvodnje-na-tuje/>

34. Kos, B. 2007. Pozor! Deset najpogostejših razlogov zakaj podjetja propadajo. Najdeno 10. februarja 2013 na spletnem naslovu <http://www.blazkos.com/pozor-deset-najpogostejših-razlogov-zakaj-podjetja-propadajo.php>
35. Kraševac, R. E. (1996). *Varovanje zdravja posebnih družbenih skupin v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.
36. Kramberger, A., & Pavlin, S. (2007). *Zaposljivost v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
37. Kriza udarila tudi na zdravje: več psihičnih motenj in samomorov. (2014). Najdeno 18. maja 2014 na spletnem naslovu <http://www.rtvsl.si/zdravje/novice/kriza-udarila-tudi-na-zdravje-vec-psihicnih-motenj-in-samomorov/334199>
38. Kuzmin, F. (1994). Problematika nezaposlenosti v Sloveniji. *Naše gospodarstvo*, vol. 40 (6), od 627 do 633.
39. Lavrič, M., Flere, S., Tavčar Kranjc, M., Klanjšek, R., Musil, B., Naterer, A., Kribiš, A., Divjak, M., Lešek, P. (2010). *Mladina 2010: Družbeni profil mladih v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino.
40. Marn, U. (2009). Intervju: Lidija Apohal Vučković. *Urad za makroekonomske analize in razvoj*. Najdeno 4. junija 2013 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/index.php?cHash=56ed91d51b&id=78&tx_ttnews%5Btt_news%5D=978
41. Mezinec, P. (2009). Kako se soočiti z izgubo službe? Najdeno 21. aprila 2013 na spletnem naslovu <http://www.finance.si/258056/Kako-se-soo%C4%8Diti-z-izgubo-slu%C5%BEbe>
42. Milovanovič, T. (2008). Kako ravnati, če izgubite službo. Najdeno 21. aprila 2013 na spletnem naslovu http://mojevro.finance.si/225288/Kako_ravnati_%e8e_izgubite_slu%bebo
43. Novak, V. (2007). *Kadrovanje*. Kranj: Založba Moderna organizacija.
44. Pačnik, T. (1995). *Kaj storim, ko ostanem brez službe?* Ljubljana: Ara.
45. Pavlin, B. (2014). 10 let v EU: Naraščata brezposelnost in delo za določen čas. Najdeno 14. maja 2014 na spletnem naslovu <http://www.delo.si/gospodarstvo/finance/10-let-v-eu-narascata-brezposelnost-in-delo-za-dolocen-cas.html>
46. Pevc, K. (2012). Brezposelnost ima dolgotrajne posledice. Najdeno 14. maja 2013 na spletnem naslovu <http://www.vzajemnost.si/aktualno/poglej/1090.html>
47. Pivk, N., & Temeljotov, S. A. (2010, 55). Vpliv gospodarske krize na varnost in zdravje zaposlenih ter odzivi nekaterih mednarodnih organizacij in agencij. *Delo in varnost*, vol. 55 (3), od 47 do 53.
48. Pregelj, P. (2014). Kriza povzroča psihične motnje, te pa letno 600 mio evrov stroškov. Najdeno 20. maja 2014 na spletnem naslovu <http://nov.vecer.com/clanek.aspx?id=201404096018875>
49. Prašnikar, J. (1992). *Slovensko podjetje jutri. Podjetje v krizi*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, CISEF.
50. Rebernik, A. (2014). Stopnja samomora je po regijah povezana tudi z brezposelnostjo. Najdeno 20. maja 2014 na spletnem naslovu http://www.siol.net/novice/zdravje/2014/04/samomorilnost_gospodarska_kriza.aspx

51. Resman, D. (2009). Brezposelnost kot pomembna družbena determinanta zdravja. Najdeno 14. maja 2013 na spletnem naslovu [http://www.zzv-kr.si/datoteke/Dusevno Zdravje.doc](http://www.zzv-kr.si/datoteke/Dusevno_Zdravje.doc)
52. Rozman, R. (1993). *Management*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
53. Samuelson, P. A., & Nordhaus, W. D. (2002). *Ekonomija*. Ljubljana: GV Založba.
54. Samuelson, P. A., & Nordhaus, W. D. (2005). *Ekonomija*. Ljubljana: GV Založba.
55. Sedej, M. (1997). *Metode in tehnike kadrovanja*. Kranj: Moderna organizacija.
56. Selič, P. (1999). *Psihologija bolezni našega časa*. Ljubljana: Znanstveno in raziskovalno središče.
57. Simai, M. (1998). *Are the global employment problems of the 1990`s manageable? Graduate prospects in a changinh society*. Paris: Unated Nation educational scientific and cultural organisation.
58. Stanovnik, P., & Kavaš, D. (2004). *Ekonomika tehnoloških sprememb*. Najdeno 18. junija 2013 na spletnem naslovu http://www.ier.si/files/Skripta%20VSP_final.pdf
59. Statistični urad Republike Slovenije. (2004). *Kazalniki socialne povezanosti*. Najdeno 18. junija 2013 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novica_prikazi
60. Statistični urad Republike Slovenije. (2009a). *Aktivno prebivalstvo*. Metodološka pojasnila. Najdeno 4. junija 2013 na spletnem naslovu http://www.stat.si/doc/metod_pojasnila/07-009-MP.htm.
61. Statistični urad Republike Slovenije. (2009b). *Statistični letopis Republike Slovenije 2009*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
62. Statt, B. (2002). *Psychology and the World of Work*. London: Macmillan.
63. Svetlik, I. (1985). *Brezposelnost in zaposlovanje*. Ljubljana: Delavska enotnost.
64. Svetlik, I. (1995). *Kakovost življenja v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
65. Šebenik, Š., & Novak T. (2008). *Zaposlenost mladih do 30. leta (raziskovalna naloga)*. Ljubljana: Šolski center za pošto, ekonomijo in telekomunikacije.
66. Štiblar, F. (2008). *Svetovna kriza in Slovenci*. Ljubljana: Založba ZRC.
67. Tekavčič-Grad, O. (2012). *Stres in kako ga obvladati*. Najdeno 12. januarja 2014 na spletnem naslovu http://med.over.net/clanek/Stres_in_kako_ga_obvladati/#.U5GgKvYU85s
68. Tomše, J. (2013). *Brezposelnost med mladimi Slovenci poletela v nebo*. Najdeno 19. februarja 2014 na spletnem naslovu http://www.siol.net/novice/slovenija/2013/07/brezposelnost_v_nebo_.aspx
69. Treven, M. (2010). *Temeljne funkcije managerjev v povezavi z uspešnim ravnanjem z ljudmi pri delu*. Najdeno 14. maja 2013 na spletnem naslovu [http://vzpon.vzajemci.com/novice/zivljenski_stil/429/temeljne_funkcije_managerjev_v_povezavi_z_uspesni m_ravnanjem_z_ljudmi_pri_delu](http://vzpon.vzajemci.com/novice/zivljenski_stil/429/temeljne_funkcije_managerjev_v_povezavi_z_uspesni_m_ravnanjem_z_ljudmi_pri_delu)
70. Ule, M., Renner, T., Mencin Čeplak, M., & Tivadar B. (2000). *Socialna ranljivost mladih*. Maribor: Aristej.
71. Ule, M. (2008). *Za vedno mladi? Socialna psihologija odraščanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

72. UMAR. (2011). Najdeno 20. julija 2011 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2011/SRS/4/PDF/stopnja%20brezposelnosti.pdf
73. UMAR (b. l.). Socialni razgledi 2006. Najdeno 11. marca 2013 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/socrazgledi/SR2006.pdf
74. UMAR. (b. l.) Socialni razgledi 2009. Najdeno 11. marca 2013 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/publikacije/socialni_razgledi/publikacija/zapisi/socialni_razgledi_2009/
75. Vilič Klenovšek, T. (1993). Izobraževanje brezposelnih kot del strategije rasti izobraženosti prebivalstva Slovenije. Izobraževanje brezposelnih. *Zbornik, I. del* (str. 30-47). Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.
76. Wessman, A. E., & Ricks, D. F. (1966). *Mood and personality*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
77. White, E. (2009). Why do smart managers make bad decisions. Najdeno 5. junija 2013 na spletnem naslovu <http://online.wsj.com/article/SB123438338010974235.html>
78. Zaletel, A. (2006). *Kako uspešno iskati zaposlitev?* Ljubljana: Moje delo.
79. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (ZRSZ). (2013). Gibanje registrirane brezposelnosti v Sloveniji. Najdeno 19. Februarja 2014 na spletnem naslovu <http://www.ess.gov.si>
80. *Zniževanje stroškov na račun delovne sile*. Najdeno 4. oktobra 2011 na spletnem naslovu <http://www.pravno-davcno-svetovanje-jkgroup.si/index.php/canki-in-nasveti/146-znizevanje-stroskov-na-racun-delovne-sile>

PRILOGE

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Anketa o počutju in vedenju brezposelnih.....	1
--	---

Priloga 1: Anketa o počutju in vedenju brezposelnih

Spoštovani,

sem Barbara Bandelj Hrenovec. V svojem magistrskem delu obravnavam počutje in vedenje brezposelnih oseb. Vljudno prosim, da si vzamete nekaj časa in sodelujete v anketi. Anketa je anonimna.

1.   Spol: moški   ženski
2.   Starost: _____.
3.   Stopnja izobrazbe:
  1. Končana OŠ.
  2. Srednješolska izobrazba.
  3. Poklicna izobrazba.
  4. Višješolska izobrazba.
  5. Visokošolska izobrazba.
  6. Univerzitetna izobrazba.
  7. Magisterij/doktorat.
4.   Kakšen je Vaš trenutni status?
  1. Zaposlen.
  2. Brezposeln.

Če ste na prejšnje vprašanje odgovorili z »Zaposlen«, prosim, da zaključite anketo.
Če ste odgovorili z »Brezposeln«, prosim, da nadaljujete.

5.   Kje stanujete?
  - Lastna hiša ali stanovanje.
  - Podnajemnik.
  - Pri starših.
6.   Koliko časa ste brezposelni?
  - 1–6 mesecev.
  - 7–12 mesecev.
  - 13–18 mesecev.
  - 19–24 mesecev.
  - Več kot 25 mesecev.

7. Razlog brezposelnosti:
- Iskalec prve zaposlitve.
  - Iztek delovnega razmerja za določen čas.
  - Bil sem opredeljen med trajne presežke.
  - Bil sem odpuščen.
  - Podjetje je šlo v stečaj.
  - Prostovoljno prenehanje delovnega razmerja.
  - Zaradi starosti.
  - Invalidnost.
  - Drugo: _____.
8. Prejemate redne mesečne dohodke (nadomestilo, pomoč)?
- DA.
  - NE.
9. Kaj je Vaš glavni vir sredstev za preživetje?
- Socialna podpora.
  - Denarna pomoč s strani Zavoda za zaposlovanje.
  - Nadomestilo za čas brezposelnosti.
  - Zakonec, partner.
  - Starši.
  - Drugi družinski člani.
  - Občasno delo.
  - Drugo: _____.
10. Kako intenzivno iščete zaposlitev (1 – neaktivno, 4 – zelo aktivno)?
- 1   2   3   4
11. Na kakšen način iščete zaposlitev? Možnih je več odgovorov.
- Spremljanje razpisov o prostih delovnih mestih.
  - Neposreden pristop do podjetij, brez razpisa.
  - Sodelovanje z Zavodom RS za zaposlovanje.
  - Sodelovanje z zasebnimi zaposlitvenimi agencijami.
  - Drugo: _____.

12. Ocenite, čemu se najbolj odrekate v času brezposelnosti? 1 – najbolj se odrekam, 6 – najmanj se odrekam)

- _____ Hrani.
 _____ Pijači.
 _____ Oblačilom in obutvi.
 _____ Časopisom.
 _____ Cigaretam.
 _____ Počitnicam.

13. Ali se v času brezposelnosti soočate s katero od naslednjih stanj/težav?

	DA	NE
Nespečnost	☐	☐
Splošna utrujenost	☐	☐
Glavobol/migrena, vrtoglavice	☐	☐
Ljubosumnost	☐	☐
Napetost	☐	☐
Živčne težave, nemir	☐	☐
Tresenje rok	☐	☐
Slaba volja	☐	☐
Hujšanje	☐	☐
Povečanje telesne teže	☐	☐
Prepirljivost	☐	☐
Nezainteresiranost	☐	☐
Pretirano pitje alkoholnih pijač	☐	☐
Pretirano kajenje	☐	☐
Čustvena nestabilnost	☐	☐
Bolečine v ramenih, križu, prsih, rokah, revmatične bolezni	☐	☐
Težave s srcem, previsok/prenizek krvni tlak, otekline na nogah	☐	☐
Težave s prebavo, z želodcem, mehurjem, ledvicami, žolčem, jetri	☐	☐

14. Ocenite svoje počutje, odkar ste brezposelni!

	DA	NE
Manjvredno	☐	☐
Nekoristno	☐	☐
Neosredotočeno	☐	☐
Zapostavljeno	☐	☐
Izgubljeno	☐	☐
Nesrečno in otožno	☐	☐
Nekoristno	☐	☐
Normalno uživam vsakdanje stvari	☐	☐
Počutim se zadovoljivo	☐	☐

15. Kako ocenjujete svoje splošno zdravstveno stanje (1 – zelo slabo, 5 – zelo dobro)?

1 2 3 4 5

16. Prihaja v družini do nesoglasij, odkar ste brezposelni?

- Enako kot prej.
- Manj kot prej.
- Pogostejše kot prej.

17. Kako ocenjujete svoje odnose z ostalimi člani družine? 1 – zelo slabi, 5 – zelo dobri.

1 2 3 4 5

18. Koliko ur dnevno povprečno posvetite naslednjim dejavnostim?

	Manj kot 1 uro	1–3 ure	4–7 ur	8–12 ur	Več kot 12 ur
Iskanju zaposlitve	☐	☐	☐	☐	☐
Izobraževanju	☐	☐	☐	☐	☐
Družini in družinskim obveznostim	☐	☐	☐	☐	☐
Spanju	☐	☐	☐	☐	☐
Prijateljem, hobijem, športu, rekreaciji, sprostitvi itd.	☐	☐	☐	☐	☐
Družabnim dejavnostim	☐	☐	☐	☐	☐
Opravljanju gospodinjskih opravil	☐	☐	☐	☐	☐
Nakupovanju	☐	☐	☐	☐	☐

19. Ali bi lahko zase in svojo družino trdili, da ... Katera trditev za vas in vašo družino najbolj drži?

	DA	NE
... vam ničesar ne primanjkuje.	☐	☐
... ste bolj varčni in se omejujete pri pomembnih stvareh.	☐	☐
... skrbno varčujete in se omejujete pri nakupih opreme, oblačil ...	☐	☐
... se močno omejujeta pri nakupih hrane.	☐	☐
... živite v pomanjkanju.	☐	☐
... živite v revščini.	☐	☐